

**UNIVERSITATEA „BABEȘ BOLYAI”, CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ: ISTORIE. CIVILIZAȚIE. CULTURĂ**

TEZĂ DE DOCTORAT

**PROFILUL ȘI IMAGINEA RROMILOR
ÎN MENTALUL COLECTIV HUNEDOREAN.
1918-1989**

Rezumat

Coordonator:

**Prof. Univ. Dr.
Sorin MITU**

Doctorand:

Dan-Victor TRUFAȘ

**Cluj-Napoca
2020**

CUPRINS

CAPITOLUL I. INTRODUCERE. ÎNCADRAREA TEORETICĂ A SUBIECTULUI DE CERCETARE	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
.....
I.1. MENTALITAȚI ȘI IMAGINAR	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
I.2. IMAGOLOGIE ȘI IMAGINAR ISTORIC	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
I.3. SURSELE ISTORICE, FAPTUL ISTORIC ȘI CONCEPTELE DE BAZĂ. CARE ESTE CONCEPȚIA NOASTRĂ? ..	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
CAPITOLUL II. TERMINOLOGIA FOLOSITĂ. SURSELE STUDIULUI ȘI RELEVANȚA LOR.	
METODELE DE CERCETARE	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
II.1. TERMINOLOGIE ȘI PROBLEME DE ABORDARE A SURSELOR	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
II.2. DE CE AM ALES ETNONIMUL „RROMI”? LĂMURIRI LEGATE DE TERMINOLOGIA FOLOSITĂ	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
II.3. DESCRIEREA SURSELOR UTILIZATE	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
<i>II.3.1. Sursele arhivistice</i>	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
<i>II.3.2. Presa veche</i>	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
<i>II.3.3. Istoria orală</i>	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
II.4. METODELE FOLOSITE ÎN CERCETAREA NOASTRĂ.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
CAPITOLUL III. ISTORIOGRAFIA DESPRE RROMI	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
III.1. SCURTĂ INTRODUCERE.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
III.2. ISTORIOGRAFIA EUROPEANĂ	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
III.3. ISTORIOGRAFIA DIN SPAȚIUL ROMÂNESC.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
CAPITOLUL IV. „ȚIPARUL” RROMULUI DE ASTĂZI	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
IV.1. INTRODUCERE.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
IV.2. IMAGINEA RROMILOR ÎN STUDIILE CONTEMPORANE.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
IV.3. CONCLUZII. DIRECȚIILE NOASTRE DE CERCETARE	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
CAPITOLUL V. CINE SUNT RROMII?	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
V.1. HETEROIDENTIFICAREA ÎNTRE ETICĂ ȘI NECESITATE	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
V.2. TRADIȚIE ȘI ACULTURAȚIE. REPERE ISTORIOGRAFICE.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
V.3. „RROMI”, „ROMI” SAU „ȚIGANI”? REPERE ISTORIOGRAFICE ALE ETNONIMULUI	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
V.4. FRECVENȚA FOLOSIRII TERMENILOR „ROMI”/„ȚIGANI” ÎNTRE 1918-1989	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
<i>V.4.1. Relevanța surselor și prezentarea lor</i>	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
<i>V.4.2. Prezentarea și analiza materialului</i>	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
<i>V.4.3. Concluziile subcapitolului</i>	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
V.5. ONOMASTICA RROMILOR	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
<i>V.5.1. Elemente generale, contemporane</i>	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
<i>V.5.2. Elemente de onomastică tratate în istoriografie</i>	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
<i>V.5.3. Onomastica rromilor hunedoreni între 1918-1939</i>	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
<i>V.5.4. Onomastica rromilor hunedoreni în plin război</i>	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
<i>V.5.5. Onomastica rromilor hunedoreni după 23 August</i>	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
<i>V.5.6. Concluziile subcapitolului</i>	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
V.6. NEAMURILE DE RROMI	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
<i>V.6.1. Ocupații și meserii actuale, categorisiri ale neamurilor</i>	<i>Error! Bookmark not defined.</i>

V.6.2. Neamurile de rromi și ocupațiile lor de-a lungul timpului. Incursiune în istoriografie ... **Error! Bookmark not defined.**

- V.6.2.1. Rromii/țigani în Transilvania în secolul al XIX-lea..... **Error! Bookmark not defined.**
- V.6.3. Ocupații și meserii ale rromilor hunedoreni între 1918-1939 **Error! Bookmark not defined.**
- V.6.4. Ocupații și meserii ale rromilor hunedoreni în război..... **Error! Bookmark not defined.**
- V.6.5. Ocupații și meserii ale rromilor hunedoreni după 23 August **Error! Bookmark not defined.**
- V.6.6. Concluzii..... **Error! Bookmark not defined.**
- V.6.7. Lăutarii rromi – o excepție pozitivă? **Error! Bookmark not defined.**
 - V.6.7.1. Imaginea actuală a lăutarului, reflectată în surse **Error! Bookmark not defined.**
 - V.6.7.2. Lăutari și instrumente. Schiță istoriografică **Error! Bookmark not defined.**
 - V.6.7.3. Respectul față de lăutar - o atitudine ambiguă? **Error! Bookmark not defined.**
 - V.6.7.4. Lăutarul rrom – talent cu „floricele” și memorie bună **Error! Bookmark not defined.**
 - V.6.7.5. Talentul lăutarilor – excepție sau regulă? **Error! Bookmark not defined.**
 - V.6.7.6. Lăutari hunedoreni între 1918-1989 **Error! Bookmark not defined.**
 - V.6.7.7. Concluzii. Lăutarii rromi hunedoreni **Error! Bookmark not defined.**
 - V.6.7.8. Interpretări extinse. Lăutarii și riscurile etichetelor pozitive. Falsă „predestinare” și pericolul „reversului monedei” **Error! Bookmark not defined.**

CAPITOLUL VI. ALTERI/ALTERITAȚI HUNEDORENE – O SCHIȚĂ IMAGOLOGICĂ NECESARĂ.

CINE SUNT „CEILALȚI” ?..... ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

- VI.1. SCURTĂ INTRODUCERE ȘI TERMINOLOGIE FOLOSITĂ **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**
 - VI.1.1. Minoritățile etnice în Hunedoara între două războaie mondiale (1918-1939)..... **Error! Bookmark not defined.**
 - VI.1.1.1. **Minoritățile etnice în Hunedoara în plin război Error! Bookmark not defined.**
 - VI.1.1.2. **Minoritățile etnice în Hunedoara în plin război Error! Bookmark not defined.**
 - VI.1.1.3. **După 23 August – „Pacificare etnică” forțată? Error! Bookmark not defined.**
 - VI.1.1.4. **Concluziile subcapitolului..... Error! Bookmark not defined.**
 - VI.1.2. **Minoritățile etnice în Hunedoara în plin război Error! Bookmark not defined.**
 - VI.1.3. **După 23 August – „Pacificare etnică” forțată? Error! Bookmark not defined.**
 - VI.1.4. **Concluziile subcapitolului..... Error! Bookmark not defined.**
- VI.2. GERMANII..... **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**
 - VI.2.1. **Între două războaie mondiale Error! Bookmark not defined.**
 - VI.2.1.1. **Concluzii parțiale Error! Bookmark not defined.**
 - VI.2.2. **În plin război..... Error! Bookmark not defined.**
 - VI.2.2.1. **Concluzii parțiale Error! Bookmark not defined.**
 - VI.2.3. **După 23 August..... Error! Bookmark not defined.**
 - VI.2.4. **Concluziile subcapitolului..... Error! Bookmark not defined.**
- VI.3. EVREII **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**
 - VI.3.1. **Între două războaie mondiale Error! Bookmark not defined.**
 - VI.3.1.1. **Concluzii parțiale Error! Bookmark not defined.**
 - VI.3.2. **În plin război..... Error! Bookmark not defined.**
 - VI.3.2.1. **Concluzii parțiale Error! Bookmark not defined.**
 - VI.3.3. **După 23 August..... Error! Bookmark not defined.**
 - VI.3.4. **Concluziile subcapitolului..... Error! Bookmark not defined.**
- VI.4. UNGURII..... **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**
 - VI.4.1. **Între două războaie mondiale Error! Bookmark not defined.**
 - VI.4.1.1. **Concluzii parțiale Error! Bookmark not defined.**
 - VI.4.2. **În plin război..... Error! Bookmark not defined.**
 - VI.4.2.1. **Concluzii parțiale Error! Bookmark not defined.**
 - VI.4.3. **După 23 August..... Error! Bookmark not defined.**
 - VI.4.4. **Concluziile subcapitolului..... Error! Bookmark not defined.**
- VI.5. SECTANȚII **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

VI.5.1. <i>Între două războaie mondiale</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.5.1.1. Concluzii parțiale	Error! Bookmark not defined.
VI.5.2. <i>În plin război</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.5.2.1. Concluzii parțiale	Error! Bookmark not defined.
VI.5.3. <i>După 23 August</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.5.4. <i>Concluziile subcapitolului</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.6. ALTERII POLITICI HUNEDORENI. ABORDARE GENERALĂ ȘI ARGUMENTAȚIE	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
VI.6.1 COMUNIȘTII	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
VI.6.1.1. <i>Între două războaie mondiale</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.6.1.1.1. Concluzii parțiale	Error! Bookmark not defined.
VI.6.1.2. <i>În plin război și Momentul 23 August</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.6.1.3. <i>Concluziile subcapitolului</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.6.2. LEGIONARIII	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
VI.6.2.1. <i>Între două războaie mondiale</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.6.2.1.1. Concluzii parțiale	Error! Bookmark not defined.
VI.6.2.2. <i>În plin război</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.6.2.2.1. Concluzii parțiale	Error! Bookmark not defined.
VI.6.2.3. <i>După 23 August</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.6.2.4. <i>Concluziile subcapitolului</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.7. CONSTRUCȚIA IDENTITARA ROMANEASCA	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
VI.7.1. <i>A fi un bun cetățean / un bun român</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.7.1.1. <i>Între două războaie mondiale</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.7.1.1.1. Concluzii parțiale	Error! Bookmark not defined.
VI.7.1.2. <i>În plin război</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.7.1.2.1. Concluzii parțiale	Error! Bookmark not defined.
VI.7.1.3. <i>„Omul nou” după 23 August</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.7.1.4. <i>Concluziile subcapitolului</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.7.2. <i>Propagandă națională și cenzură</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.7.2.1. <i>Între două războaie mondiale</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.7.2.1.1. Concluzii parțiale	Error! Bookmark not defined.
VI.7.2.2. <i>În plin război</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.7.2.2.1. Concluzii parțiale	Error! Bookmark not defined.
VI.7.2.3. <i>După 23 August</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.7.2.4. <i>Concluziile subcapitolului</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.8. ALTERI SOCIALI: OAMENII „SIMPLI” ȘI „INTELIGHENȚIA” ORAȘELOR	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
VI.8.1. <i>Concluziile subcapitolului</i>	Error! Bookmark not defined.
VI. 9. CONCLUZIILE CAPITOLULUI	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

CAPITOLUL VII. CUM ERAU RROMII HUNEDORENI ÎNTRE 1918-1989? PROFIL ȘI IMAGINE**ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

VII.1. CONDIȚII DE TRAI ȘI EDUCAȚIE	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
VII.1.1. <i>Condiții de trai ale rromilor. Perspectiva generală actuală</i>	Error! Bookmark not defined.
VII.1.2. <i>Scurtă analiză a „istoriografiei robiei”</i>	Error! Bookmark not defined.
VII.1.3. <i>Condițiile de trai ale hunedorenilor între două războaie mondiale</i>	Error! Bookmark not defined.
VII.1.4. <i>Condițiile de trai ale rromilor între două războaie mondiale</i>	Error! Bookmark not defined.
VII.1.5. <i>Condițiile de trai ale hunedorenilor în plin război</i>	Error! Bookmark not defined.
VII.1.6. <i>Condițiile de trai ale rromilor în plin război</i>	Error! Bookmark not defined.
VII.1.7. <i>Condițiile de trai ale hunedorenilor după 23 August</i>	Error! Bookmark not defined.

VII.1.8. Condițiile de trai ale tovarășilor rromi după 23 August	Error! Bookmark not defined.
VII.1.9. Rromii și educația. Schiță actuală și istoriografică.....	Error! Bookmark not defined.
VII.1.10. Rromii și educația între 1918-1989. „Fiu de țigan” - o „cauză” a neșcolarizării ?... Error! Bookmark not defined.	
VII.1.11. Concluziile subcapitolului	Error! Bookmark not defined.
VII.1.11.1. Condițiile de trai ale rromilor.....	Error! Bookmark not defined.
VII.1.11.2. Rromii și educația	Error! Bookmark not defined.
VII.1.11.3. Concluzii cumulate, raportate la profil și ie	Error! Bookmark not defined.
VII.2. GEOGRAFII SIMBOLICE ALE MARGINALITĂȚII.	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
VII.2.1. Perspectivă contemporană și repere istoriografice	Error! Bookmark not defined.
VII.2.2. Periferie și marginalitate între 1918 și 1944.....	Error! Bookmark not defined.
VII.2.3. Periferie și marginalitate după 23 August.....	Error! Bookmark not defined.
VII.2.4. Concluziile subcapitolului	Error! Bookmark not defined.
VII.3. INFRAȚIONALITATEA. INFRAȚIUNI „CIVILE” ȘI ÎMPOTRIVA STATULUI.	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
VII.3.1. Infraționalitatea rromilor. Perspectiva actuală. „Țiganul hoț” – un pleonasm? .. Error! Bookmark not defined.	
VII.3.2. Infracțori și infracțiuni între două războaie mondiale	Error! Bookmark not defined.
VII.3.3. Infracțorii țigani, între două războaie mondiale.	Error! Bookmark not defined.
VII.3.4. Infraționalitatea în Hunedoara în plin război.....	Error! Bookmark not defined.
VII.3.5. Infracțorii rromi hunedoreni în plin război	Error! Bookmark not defined.
VII.3.6. Infraționalitatea în Hunedoara după 23 August	Error! Bookmark not defined.
VII.3.7. Infraționalitatea în rândul rromilor după 23 August. Infracțori majori și minori. Error! Bookmark not defined.	
VII.3.8. Concluziile subcapitolului	Error! Bookmark not defined.
VII.4. VAGABONDAJ, NOMADISM ȘI MIȘCĂRI DE POPULAȚIE	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
VII.4.1. Nomadismul văzut astăzi.....	Error! Bookmark not defined.
VII.4.2. Nomadismul rromilor în istoriografia de specialitate: emblemă și problemă. Tipuri de organizare a comunităților.....	Error! Bookmark not defined.
VII.4.2. Nomadism, vagabondaj și mișcări de populație. Eterogenitate etnică în Hunedoara interbelică... Error! Bookmark not defined.	
VII.4.3. Rromii nomazi între două războaie mondiale.....	Error! Bookmark not defined.
VII.4.4. Mișcări de populație în plin război.....	Error! Bookmark not defined.
VII.4.5. Rromii în plin război. Deportările	Error! Bookmark not defined.
VII.4.5.1. Premisele teoretice ale deportărilor în istoriografie	Error! Bookmark not defined.
VII.4.5.2. Deportările rromilor în Transnistria. Prezentare generală	Error! Bookmark not defined.
VII.4.5.3. Deportările rromilor reflectate în documentele hunedorene.....	Error! Bookmark not defined.
VII.4.6. Mișcări de populație și vagabondaj după 23 August.....	Error! Bookmark not defined.
VII.4.7. Nomadismul rromilor după 23 August.....	Error! Bookmark not defined.
VII.4.8. Concluziile subcapitolului	Error! Bookmark not defined.
VII.5. IGIENĂ, SĂNĂTATE ȘI SALUBRITATE	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
VII.5.1. Perspectiva prezentului.....	Error! Bookmark not defined.
VII.5.2. Societatea hunedoreană între 1918-1944. Igienă, servicii sanitare și salubritate... Error! Bookmark not defined.	
VII.5.3. Rromii hunedoreni între 1918-1944. Igienă, servicii sanitare și salubritate..... Error! Bookmark not defined.	

<i>VII.5.4. Societate hunedoreană. Igienă, salubritate și servicii sanitare după 23 August</i>	Error! Bookmark not defined.
<i>VII.5.5. Rromii hunedoreni: igienă, servicii sanitare și salubritate după 23 August.....</i>	Error! Bookmark not defined.
<i>VII.5.6. Concluziile subcapitolului</i>	Error! Bookmark not defined.
VII.6. RROMII - ÎN CĂUTAREA UNEI RELIGII	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
<i>VII.6.1. „Religiile” rromilor. Perspectivă contemporană</i>	Error! Bookmark not defined.
<i>VII.6.2. Religiile și religiozitatea rromilor în istoriografie</i>	Error! Bookmark not defined.
<i>VII.6.3. Apartenența religioasă a rromilor hunedoreni între 1918-1989</i>	Error! Bookmark not defined.
<i>VII.6.4. Concluziile subcapitolului</i>	Error! Bookmark not defined.
VII.7. LIMBA VORBITĂ DE RROMI.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
<i>VII.7.1. Limba rromani. Discuțiile din contemporaneitatea imediată</i>	Error! Bookmark not defined.
<i>VII.7.2. Incursiune în istoriografie</i>	Error! Bookmark not defined.
<i>VII.7.3. Problematika limbii rromilor hunedoreni între 1918-1989.....</i>	Error! Bookmark not defined.
<i>VII.7.4. Concluziile subcapitolului și interpretări extinse</i>	Error! Bookmark not defined.
VII.8. MORALITATE ȘI IMORALITATE: PROSTITUȚIE, ALCOOLISM, CERȘETORIE	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
<i>VII.8.1. Imaginea actuală a rromilor.....</i>	Error! Bookmark not defined.
<i>VII.8.2. Prostituția și femeile rrome între 1918-1989.....</i>	Error! Bookmark not defined.
<i>VII.8.2.1. Concluziile subcapitolului.....</i>	Error! Bookmark not defined.
<i>VII.8.3. Hunedoreni, rromii și alcoolul</i>	Error! Bookmark not defined.
<i>VII.8.3.1. Concluziile subcapitolului.....</i>	Error! Bookmark not defined.
<i>VII.8.4. Rromi și cerșetori în Hunedoara</i>	Error! Bookmark not defined.
<i>VII.8.4.1. Imaginea istoriografică a „țiganului cerșetor”.....</i>	Error! Bookmark not defined.
<i>VII.8.4.2. Cerșetori și rromi în Hunedoara între 1918-1989.....</i>	Error! Bookmark not defined.
<i>VII.8.4.3. Concluziile subcapitolului.....</i>	Error! Bookmark not defined.
VII.9. CONCLUZIILE CAPITOLULUI	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
CAPITOLUL VIII. CONCLUZII CUMULATE ȘI INTERPRETARI EXTINSE. PROFILUL ȘI IMAGINEA RROMILOR IN MENTALUL COLECTIV HUNEDOREAN INTRE ANII 1918-1989	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
ANEXE.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
BIBLIOGRAFIE	16

Rezumat

Cuvinte cheie: *rromi, mental colectiv, imagine, profil, alteri, documente de arhivă, presă veche, interviuri.*

Studiile despre rromi au avut și au caracteristici metodologice, premise și direcții de cercetare conferite de tipologia domeniilor științifice din care provin. Nu au fost abordați suficient din punct de vedere istoric, probabil și datorită imposibilității de a fi analizați doar cu metodele obișnuite ale istoricului. Rromii nu au fost „creatori” de realități istorice „pozitivist”, ei nu au avut un stat, o armată, conflicte militare, personalități „istorice”, ideologii care să le confere o identitate etnică sau națională. Astfel, „istoria” lor a fost scrisă din perspectivă socială, lingvistică, etnografică, fiind și un subiect al *mentalităților* epocilor prin care au trecut și al *imaginarului social* construit în ceea ce îi privește. Iată de ce o abordare din perspectiva *istoriei mentalităților* am considerat-o necesară și în același timp posibilă. Am pornit de la două premise metodologice și de abordare: faptul că studiile mentalităților completează istoria așa cum o știm cu toții, deci nu există o diferențiere categorică între cele două domenii de studiu și a doua premisă (în continuarea logică a primei) e legată de convingerea noastră că istoricul trebuie să aducă în peisajul studiilor interdisciplinare despre rromi atât experiența, metodele și

perspectivele proprii domeniului său de cercetare, cât și pe cele „adaptate”, specifice unei interdisciplinarități absolut necesare.

Ce aduce nou această lucrare în peisajul „istoriografiei” despre rromi?

În primul rând **sursele specifice** atât istoriei în accepțiunea „clasică” (arhive hunedorene¹), plus surse acceptate mai nou drept istorice (presă², interviuri³, emisiuni⁴), apoi o **abordare** nediferențiată, integrând etnia rromă în peisajul vast al societății în care trăiau, analizând transtemporal diferențele și asemănările pe care perioadele cercetate le au.

De asemenea, **împărțirea capitolelor** în subcapitole tematice, bazate pe „etichete” existente în prezent și/sau identificate în epocile studiate ne-a ajutat la o focalizare argumentativă mai bună și la o prezentare schematică a problematicii abordate. Sursele studiate ne-au „îndicat” în permanență ce „etichete” și realități puteau fi discutate⁵.

În ceea ce privește alegerea arealului geografic-administrativ hunedorean, **metoda studiului de caz** încadrat geografic (și temporal) ne-a ajutat să ne concentrăm asupra subiectului într-o măsură mai bună și să ne apropiem cât mai mult de „epuizarea” materialului documentar. Astfel, curiozitatea noastră a fost de a verifica originea realităților observate în contemporaneitatea imediată (*profilul actual*) și a *imaginii din mentalul colectiv* contemporan (etichetele cunoscute deja). Bineînțeles, nu am fost atenți doar la acestea, existând riscul să ne direcționăm demersul de cercetare, la modul forțat. Am observat că unele au apărut în anumite perioade (sau, mai corect spus, au apărut exprimate în sursele istorice), altele nu au existat (exprimate), raportul *profil real / imagine* fiind uneori invers proporțional. În definitiv, *imaginea actuală* e una (cel puțin aparent) generală, observată la nivelul întregii țări, studiul nostru, în schimb, se concentrează asupra trecutului hunedorean. Nu ne-am dorit justificarea unor *imagini* prin identificarea *profilului*, dar existența unei legături directe între aceste două nivele anulează definirea și confundarea *mentalului colectiv* cu *imaginarul istoric/social*. Nu am justificat nimic, ci am încercat să explicăm tot ceea ce informațiile ne-au permis să o facem. Iar acest aspect ne-a ajutat să înțelegem mai bine modul în care *mentalul colectiv* s-a construit și se construiește, în funcție de caracteristicile politico-sociale ale epocilor sau uneori independent de acestea.

¹ 903 dosare și peste 110 000 file de arhivă parcurse.

² 4 ziare vechi, totalizând 238 de numere.

³ 11 martori intervievați.

⁴ Emisiuni (majoritatea TV, unele filmări de pe YouTube) care ne-au oferit date atât la nivel de *profil*, cât și la nivel de *imagine* pentru ultimele două decenii comuniste, respectiv pentru contemporaneitatea imediată.

⁵ Pentru explicarea întregii concepții schematice, vezi mai jos.

Diferențierea între *concluzii* și *interpretări* am subliniat-o din punct de vedere terminologic întrucât, considerăm noi, într-un studiu care intră pe „terenul” *mentalităților* riscă să se „contamineze” cu ceea ce Marc Bloch numea „*mania judecăților*”. De la concluziile trase din prezentarea și analiza surselor, la interpretările cu un grad mai mare de generalitate am considerat că e un drum necesar de subliniat, ținând atât de stilul interpretării specifice istoricului, dar și de o deontologie profesională recomandabilă.

Abordarea surselor istorice și atenta observare a lor ne-a direcționat cercetarea, din mers, spre o descriere cât s-a putut de complexă a societății acelor vremuri, dar fără pretenții de exhaustivitate. Practic, căutând rromi, drept *alteri*, am găsit o serie lungă a ceea ce putea fi definit drept *ceilalți*, despre care documentele vorbeau la modul repetat. Acest lucru ne-a determinat să concepem un capitol separat destinat *alterilor/alterităților* hunedorene, pe mai multe nivele. Am descris, deci, *alteri politici/ideologici* (comuniști, legionari), *sociali* (oamenii simpli și needucați, o „alteritate”, de fapt, majoritară procentual), *etnici* (evrei, germani, unguri), *religioși* (pocăiți). De asemenea, „legătura” între toți aceștia și ceea ce vremurile au definit drept „societate” am analizat-o din perspectiva a doi termeni de bază, despre care, evident, documentele vorbeau: tipologiile *bunului român* și a *bunului cetățean*.

De asemenea, am deschis un subiect perceput de către opinia publică drept foarte „delicat”, acela al „propagandei naționale românești”, fiind imposibilă înțelegerea aspectelor amintite anterior fără o astfel de abordare. Am observat cum propaganda amintită se construia discursiv în funcție de diferitele tipuri de propagandă considerate dăunătoare statului român. Acestea nu veneau doar „din afară” și nu erau specifice doar „străinilor”, ci erau conturate chiar și „înăuntru”. Astfel, istoria ni s-a înfățișat „vie” și efervescentă sub toate aspectele. Descrierea interacțiunii rromilor cu populația majoritară de contact (ultimul termen fiind preluat din „arsenalul” colegilor sociologi) a fost făcută pe aceste considerente de abordare. Terminologic și conceptual, descrierea respectivilor *alteri*, am făcut-o din două perspective, fiecare subîmpărțită în alte două direcții: dinspre oficialități (*alteri oficiali declarativi*, respectiv *discriminați*⁶) și dinspre populație (*alteri de fond declarativi*, respectiv *discriminați*). Chiar dacă această conceptualizare pare complicată, am perceput-o drept necesară, întrucât sursele noastre istorice

⁶ Am folosit termenul *discriminare* în sensul faptelor concrete, situațiilor conflictuale observate și descrise direct sau indirect, de sursele istorice.

ne-au indicat aceste diferențieri, dând și informații despre modul în care *imaginile* din *mentalul colectiv* se puteau construi⁷.

Tematica principală a lucrării noastre a fost împărțită în trei capitole distincte. Capitolul IV vorbește despre „tiparul” rromului de astăzi, reprezentând „motivația” alegerii temei („necesitatea” percepută a unui astfel de subiect, plus alte argumente legate de tipologia studiilor pe temă, amintite deja) dar și premisa care ține de necesitatea observării „evoluției” rromilor pe ambele paliere, din 1918 încolo.

Capitolul V vorbește explicit despre spinoasa problemă a *heteroidentificării/autoidentificării* „subiecților”, alegerea etnonimului „rromi”, dar face și o prezentare generală a neamurilor rrome, atât din punct de vedere „istoriografic”, precum și corespunzătoare studiului de caz hunedorean. În acest capitol am inclus și elementele de onomastică, pe aceeași structură: discuții contemporane, descriere istoriografică a temei și elementele identificate de noi în arealul județului Hunedoara.

Capitolul principal, corespunzător temei de cercetare, este capitolul VII – „Cum erau rromii între 1918-1989? Profil și imagine”. Aici am analizat următoarele subiecte: condițiile de trai, marginalitatea teritorială și simbolică, infraționalitatea, vagabondajul/nomadismul (inclusiv deportarea), igienă/sănătate/salubritate, religia, limba, prostituția, alcoolismul, cerșetoria. Fiecare capitol are o structură asemănătoare, mergând pe următoarea logică structurală: prezentarea discuțiilor importante pe temă, în prezent, abordarea problematicii în „istoriografie” și prezentarea informațiilor pentru arealul hunedorean, aceasta din urmă fiind făcută pe două nivele paralele: societatea per ansamblu și rromii⁸. Cronologic am împărțit fiecare prezentare în trei perioade considerate distincte în istoriografie, dar și potrivit discursului existent în sursele noastre: 1918-1939⁹, 1940 – Momentul 23 August¹⁰ și 23 august 1944 – 1989¹¹.

⁷ Cele trei direcții de construcție ale *mentalului colectiv*, la nivelul de fond al societății: printr-o anumită „inertie”, dinspre autorități, printr-un discurs repetat și impus și dinspre „*inteligenția*”, în special prin intermediul presei, până în Momentul 23 August.

⁸ Deși această abordare poate părea ea însăși o „extragere” a rromilor din context, reprezintă, în perspectiva noastră, „integrarea” descriptivă și analitică a tematicii referitoare la rromi în contextul social și politico-ideologic al perioadelor supuse cercetării.

⁹ Am numit-o „Între două războaie mondiale”.

¹⁰ Am numit-o „În plin război”.

¹¹ Am numit-o „După 23 August”. Toate cele trei perioade au avut „subperioade” (dictatura carlistă, perioada legionară, stalinizarea, destalinizarea, neocomunismul ceaușist), însă, o eventuală tratare distinctă a tematicii nu ne-a fost indusă drept necesară de informațiile adunate din sursele noastre, o astfel de împărțire putând fragmenta excesiv discursul.

Rezultatele cercetării, potrivit concluziilor și interpretărilor aferente ultimului capitol, le-am structurat ca răspunsuri la niște întrebări punctuale: **Erau rromii săraci și murdari, vagabonzi, cerșetori și needucați/Erau percepuți astfel? Erau rromii needucați/Erau percepuți astfel? Trăiau rromii la periferie/Erau percepuți ca atare? Erau rromii infractori, dușmani ai statului/Erau percepuți astfel? Erau femeile rrome prostituate, iar rromii alcoolici/Erau ei percepuți astfel? Ce religie și limbă aveau rromii? Se încadrau tipologiei bunului român ortodox/Cum erau ei percepuți?**

În ceea ce privește metodologia folosită și pornind de la metoda *studiului de caz*, trebuie punctat faptul că delimitarea geografică a teritoriului din punct de vedere administrativ în perioada studiată nu a suferit modificări majore, iar pentru studiul nostru, acestea nu pot fi relevante încât să se justifice o expunere administrativ-teritorială diacronică.

Metoda deductivă se referă la stabilirea faptelor despre care izvoarele nu vorbesc în mod direct. Ea mai poate fi numită *metodă indirectă* și ajută la stabilirea probabilă a concluziilor. De asemenea, *metoda inductivă* (sau *directă*) se referă la stabilirea faptelor despre care izvoarele vorbesc la modul direct, concluziile primind un caracter (relativ) cert¹². Pentru partea de profil, metodologia de mai sus a fost utilă, însă, la nivel de *image mentală*, stabilirea elementelor care o compun se bazează pe existența și identificarea unor reacții care nu întotdeauna sunt factice. Astfel, *metoda filologică (lexicală)* a trebuit folosită complementar, la nivel onomastic și toponimic¹³. Ca exemplu, neidentificarea unor cazuri de conflicte interetnice, presupune sporirea atenției în ceea ce privește discursul din diferite documente, încărcat cu simboluri ale discursului personal sau oficial (din documentele de arhivă, din presă, interviuri), aceste aspecte metaforice fiind oglindiri ale unei *mentalități* existente sau în formare. Astfel, istoria evenimentială este completată de istoria sensibilităților exprimate. De asemenea, *argumentul ex silentio* (concluziile pe care le putem trage din tăcerea izvoarelor) este o metodă deductivă necesară atât în cazul în care sursele lipsesc, dar și în cazul în care anumite surse nu vorbesc pe o anumită temă¹⁴. Pentru nivelul *imaginii din mentalul colectiv*, al studiului nostru, în anumite situații, „tăcerea” în sine poate fi considerată o „atitudine”.

¹² Jerzy Topolski, *Metodologia istoriei*, Traducere de Aura Țapu, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1987, p. 318.

¹³ *Ibidem*, p. 322.

¹⁴ *Ibidem*, p. 328.

Metoda comparativă este considerată cea care aduce un plus de cunoaștere, pentru „a înțelege”, nu pentru „a judeca”, fiind folosită cu predilecție de întemeietorii Școlii Analelor. La nivelul *imaginii mentale* atinge structura de bază a construirii permanentului raport *identitate/alteritate*, întrucât raportul de care amintim este procedeul principal prin care o comunitate (etnică, religioasă, politică etc.) își stabilește propriile elemente identitare în raport cu *ceilalți*. Folosirea metodei comparative a ajutat nu doar la „compararea” *imaginilor*, dar și la stabilirea corespondenței între *profil* și *image*, demers fundamental al studiului nostru.

Metodele calitative sunt privite de mulți cercetători drept dihotomice față de cele cantitative, însă complementaritatea lor este evidentă. Chiar definirea și delimitarea acestora unele față de altele presupune piedici majore. Folosirea convergentă a metodelor, în funcție de sursele existente și de informațiile obținute, a dus la o *triunghiulare a metodelor și a datelor*¹⁵, fiind imposibilă și nerecomandabilă insistența pe o singură abordare.

Hermeneutica documentului de arhivă a fost baza cercetării noastre. Diferențierea tipurilor de documente găsite în arhivă, pe baza acestei metode fundamentale, ne-a făcut să identificăm atât pe cele care ar putea „oglinzi” *mentalul colectiv*, cât și pe cele care aveau rol în „construirea” acestuia. Am făcut, astfel, diferențierea între documentele elaborate de către autorități (ordine, circulare, înștiințări, elemente de legislație) și cele care își aveau originea în societatea civilă (cereri, reclamații, declarații de martor). De asemenea, la cea de-a doua categorie am inclus rapoartele amănunțite ale autorităților și procesele-verbale ale organelor administrative locale, aceste documente conținând ele însele narațiuni și discurs, absolut utile pentru observarea atât a situațiilor concrete, descriptive, cu un caracter obiectiv, dar și a modului în care aceste situații erau percepute și abordate de către autorități. De asemenea, *microanaliza*¹⁶ textelor din documentele de arhivă ne-a ajutat la identificarea unor expresii care au constituit materialul tabelor cantitative realizate.

Explicația istorică e prezentă, în studiul nostru, prin prisma *descrierii descriptive*¹⁷ a conjuncturilor sociale și a elementelor istoriografice. Noi am folosit predominant termenul *descriere*, referindu-ne la baza informațională pentru *analiza istorică*. Astfel, am vorbit despre *descriere obiectivă* (fapte, evenimente confirmate, acestea sunt baza realizării *profilului real*),

¹⁵ Jonathan Grix, *Demistificarea cercetării postuniversitare*, Traducere de Nicolae Melinescu, Cluj-Napoca: C.A. Publishing, 2014, pp. 106-108.

¹⁶ *Ibidem*, p. 104.

¹⁷ *Descrierea descriptivă* este considerată de către Jerzy Topolski una dintre cele 5 tipuri de *explicație istorică*, vezi Jerzy Topolski, *op.cit.*, p. 369.

descriere istoriografică (prezentarea concepțiilor diferiților autori pe o anumită temă), *descrierea informațiilor din arhive* (prezentarea elementelor relevante pentru anumite subcapitole). Am împărțit materialul fiecărui capitol în trei părți, așa cum am mai precizat¹⁸: partea istoriografică generală pe temă, cea explicativ-descriptivă a informațiilor adunate și în concluzii, unde am *analizat* și am *sintetizat* informațiile existente.

Metodele cantitative au fost folosite pentru întocmirea tabelelor utile în câteva din subcapitole, acestea ajutându-ne să creăm o perspectivă statistică a folosirii unor termeni. Cercetarea cantitativă e denumită și „*ronțăiala de numere*”¹⁹. În cazul studiului nostru, datorită lipsei datelor exhaustive pentru statistici complexe, ea nu a putut fi folosită foarte des. S-au găsit statistici foarte utile, realizate de autoritățile vremii, privitoare la meserii, confesiuni religioase, demografie, unele publicate în lucrări de specialitate. Astfel, statisticile au fost și surse de informare deosebit de utile, nu doar ca metodă de cercetare. De asemenea, am realizat tabele cu frecvența folosirii unor termeni, în directă legătură cu datele adunate din surse. Acestea neputând fi complete, s-a apelat la o *estimare prin multiplicare* a datelor adunate, la nivel implicit²⁰. Existența datelor care pot crea o statistică e de o importanță deosebită pentru a verifica și explica, în același timp, persistența (ca oglindire) și formarea (ca proces de construcție) a *mentalului colectiv*, atât pe orizontală, cât și din punct de vedere diacronic. Lipsa datelor statistice, însă, nu ne permite enunțarea unor concluzii legate de lipsa unui fenomen, a unei atitudini. Statisticile ajută prin prezența lor, dar, considerăm noi, nu încurcă prin absența lor. „Cantitățile” statistice folosite nu pot explica întrutotul relevanța calitativă a etichetărilor folosite în *mentalul colectiv*, dar pot furniza o direcție de analiză. *Mentalul colectiv* nu înseamnă, în esența lui, cantitate, dar această cantitate poate furniza date referitoare la exprimarea elementelor care îl construiesc. Astfel, *metoda cantitativă* a trebuit dublată de *analizele de context*, care au subliniat aspectul *calitativ*.

*Interviul semi-structurat*²¹ a fost folosit în adunarea de informații de la martorii abordați. Nu s-au folosit chestionare pentru a nu direcționa involuntar și nenatural discursul propriu al martorului. Întrebările adresate au fost formulate pentru a-i îndruma pe cei intervievați spre tema principală, însă nu s-au folosit întrebări ajutătoare decât în cazuri pe care le-am considerat

¹⁸ Anumite capitole au suferit și unele „comasări” ale subcapitolelor constitutive, sau unele „extinderi”, în funcție de materialul pe care l-am avut la dispoziție.

¹⁹ Jonathan Grix, *Demistificarea (...)*, p. 26.

²⁰ Vezi Jerzy Topolski, *Metodologia (...)*, p. 341.

²¹ Se pare că acest tip de interviu este cel mai răspândit în domeniile socio-umane, vezi Jonathan Grix, *op.cit.*, p. 62.

necesare. S-a încercat crearea unui cadru confortabil martorilor, pentru a-și putea exprima propria concepție, propriul discurs asupra temei. Astfel, elementele „pure” de *imagine* au putut fi identificate cu ușurință.

Inexistența unui program de „urmărire” sau control al rromilor, la nivelul autorităților, dovedește, practic, inexistența lor drept *alteri oficiali* (excepția temporară a constituit-o perioada deportărilor), însă lipsa conflictelor efective între români și rromi, la nivel social, nu poate fi o bază pentru aceeași concluzie categorică. Putem vorbi de o *alteritate de fond*, în stare *latentă* sau ale cărei manifestări nu au fost înregistrate de sursele noastre, decât într-o irelevantă măsură (din punct de vedere statistic, dar nici calitativ). Totuși discursul explicit și stereotipic al unor ziare locale se constituia atât într-o „oglindă” a unui *mental colectiv* deja format, cât și într-o puternică sursă de întreținere a acestuia. Trebuie, totuși, să ținem cont de faptul că publicațiile despre care vorbim (înainte de 23 August) nu conțineau elemente ofensatoare doar la adresa rromilor, ci și la adresa *alterilor* evrei, maghiari, comuniști, sectanți, reprezentanți ai partidelor politice „adverse”, etc. Iar în perioada de după 23 August, acea „pace comunistă la nivel etnic” declarativă și impusă ideologic s-a răsfrânt și asupra rromilor. Astfel, discursul *inteligenței* referitor la rromi nu era diferit față de cel referitor la „ceilalți”, nici prin prezența, dar nici prin absența lui.

Observarea perioadei postdecembriste, ca martori direcți, ne poate ajuta să vedem ceea ce sursele noastre au arătat într-o mai mică măsură, și anume un *mental colectiv* deosebit de puternic și încărcat cu simboluri negative la adresa rromilor. Am pus această situație în legătură cu evoluția (unii ar spune involuția) centrelor urbane și a satelor sub comunism, sub aspectul creșterii demografice, al construirii noii elite, al redefinirii *alterilor*.

Sursele cercetate, ca de altfel întregul nostru demers istoric și imagologic, indică o acutizare a elementelor negative după 23 August privitoare la rromi și o generalizare a etichetelor, fenomen observat, după cum am menționat, imediat după Revoluție. Dacă până la sedentarizarea rromilor nomazi se vorbea, conjunctural, despre „românul” Căldărar sau Cărpaci, respectiv despre nomazii și locuitorii periferiilor „murdari” și „pungași”, după această dată referirile la rromi erau făcute cu un grad mult mai mare de generalitate și identificau ceea ce apăruse și în ziarele interbelice drept „*țigănimă*”. Sedentarizarea forțată a nomazilor, precum și „nivelarea” societății în comunism au avut ca efect, în opinia noastră, perceperea rromilor drept *alteri* uniformi, nemaifăcându-se, explicit diferențe (decât rare și punctuale – vezi cazul gaborilor). Totuși, acești pribegi forțați să se „așeze”, au primit o șansă. Opiniile unor cercetători

care consideră inoportună sedentarizarea rromilor nomazi, subliniind că a avut ca efect pierderea ireparabilă a unor „tradiții vechi”, par rupte de contextul social al vremurilor cercetate, chiar puțin subiective. Definierea tradițiilor, precum și relevanța lor în contactul cu populația majoritară sunt chestiuni diferite. Într-un *cumul imaginar* generalizant și simplificator, aceste „tradiții” pot fi ușor confundate cu însușiri și manifestări percepute drept *alteritare negative*.

Considerăm că în prezent integrarea rromilor în societatea românească nu mai este frânată de unele elemente ale ideologie *bunului român*, cum a fost cazul, doar parțial, ce-i drept, în perioada interbelică, iar acest proces ar putea fi mult mai natural, fără forțările din perioada comunistă. În plus ideea mult mai profundă și sensibilă din perspectiva unui naționalism de bază, legată de asimilarea în etnia românească sau în alte etnii de contact, nu este percepută drept o necesitate din nicio parte, ci o realitate observabilă conjunctural, care nu iese din tiparele obișnuite ale amestecurilor etnice din toate timpurile.

Un citat dintr-o lucrare contemporană e deosebit de sugestiv pentru modul în care o parte din elita rromă percepe evoluția istorică a etniei: „*Ca națiune, ca popor, ca etnie nu am fost niciodată învingători, au mai învins unii, individual și imediat și-au renegat etnia, am fost și suntem niște veritabili supraviețuitori (...), vom reuși să devenim ceea ce nu am fost niciodată?*”²². Discrepanța între acest discurs, al unei națiuni (etnii, de fapt) fără „istorie” și fără „învingători” de referință, raportat la cel naționalist românesc e evidentă.

Va fi foarte interesant de urmărit, în viitor, modul în care intelectualii rromi vor construi identitatea etnică (în granițele națiunilor „de contact”, sau la nivel transfrontalier) a grupurilor rrome, percepute de către unii cercetători (ne raliem și noi acestei idei), drept eterogene. În definitiv procesul de construcție, de acest fel, este cunoscut și românilor. Până atunci nu ne rămâne nouă, cercetătorilor, decât să aducem la lumină, treptat, elemente din trecutul coabitării etnice, dezvoltate de sursele istorice și să le coroborăm cu diversele studii venite dinspre multe alte domenii de abordare. Studiile axate pe rromi sunt un subiect perceput nu doar „necesar”, dar și fascinant, ca întotdeauna. Iar lipsa dezbaterii o considerăm la fel de contraproductivă precum discuțiile pătimașe, neacademice și pline de etichetări (atât negative, cât și pozitive).

Modul în care se scrie despre rromi reflectă discursurile existente pe această temă. În istorie, considerăm noi, niciun efort nu este prea mare pentru a încerca să oferim posibilitatea

²² Adrian Nicolae Furtună, Delia Grigore, Mihai Neacșu, *De ce nu plâng?...Holocaustul rromilor și povestea lui adevărată*, Ediție trilingvă, „Cuvânt înainte” de Mihai Neacșu, București: s.ed., 2012, p. 135.

unor dezbateri sincere și cât mai complete pe orice subiect. Cu atât mai mult pe o temă percepută drept actuală și polemică, așa cum e cea legată de rromi. Oare cum va arăta, în viitor, abordarea din ambele perspective („a noastră” și „a lor”) a interacțiunii rromi/români, în condițiile în care se va ajunge la cristalizarea unui discurs etnic rrom? La această întrebare Istoria va avea și ea, cu siguranță, multe de spus.

BIBLIOGRAFIE

A. Surse primare

I. *Surse arhivistice*

Serviciul Județean Hunedoara al Arhivelor Naționale (prescurtat SJHAN). Fonduri:

1. Chestura de Poliție Deva 1919-1946 (38 dosare).
2. Comisariatul de Poliție Hațeg 1926-1951 (29 dosare).
3. Comisariatul de Poliție Hunedoara 1920-1953 (21 dosare).
4. Comisariatul de Poliție Orăștie 1919-1950 (19 dosare).
5. Comisariatul de Poliție Petroșani 1919-1957 (10 dosare).
6. Eforia Școalelor Secundare 1931-1948 (2 dosare).
7. Gimnaziul de Stat Hunedoara 1928-1948 (1 dosar).
8. Judecătoria Deva 1847-1967 (2 dosare).
9. Judecătoria Hațeg 1851-1948 (2 dosare).
10. Judecătoria Orăștie 1852-1968 (7 dosare).
11. Parohia Greco-Catolică Hațeg 1825-1965 (1 dosar).
12. Parohia Greco-Catolică Hunedoara II 1633-1942 (27 dosare).
13. Parohia Greco-Catolică Petroșani II 1797-1952 (10 dosare).
14. Parohia Ortodoxă Hunedoara I 1881-1937 (8 dosare).
15. Parohia Ortodoxă Română Simeria 1937-1939 (1 dosar).
16. Parohia Reformată Hațeg 1722-1926 (2 dosare).
17. Parohia Reformată Hunedoara 1847-1938 (3 dosare).
18. Postul de Jandarmi Geoagiu 1937-1947 (5 dosare).
19. Postul de Jandarmi Hărău 1933-1948 (2 dosare).
20. Prefectura Județului Hunedoara 1919-1929 (186 dosare).
21. Prefectura Județului Hunedoara 1930-1942 (122 dosare).

22. Prefectura Județului Hunedoara 1943-1946 (103 dosare).
23. Prefectura Județului Hunedoara 1947-1950 (39 dosare).
24. Prefectura Județului Hunedoara. Comitetul provizoriu (1 dosar).
25. Pretura Plășii Hațeg 1856-1949 (5 dosare).
26. Pretura Plășii Orăștie 1857-1950 (1 dosar).
27. Primăria Băcia 1931-1989 (6 dosare).
28. Primăria Comunei Ilia 1888-1968 (6 dosare).
29. Primăria Deva 1880-1990 (188 dosare).
30. Primăria Orașului Hațeg 1910-1967 (8 dosare).
31. Primăria Orașului Petroșani 1880-1968 (31 dosare).
32. Registrul Protocol al Protopopiatului Greco-Catolic Hunedoara pe anii 1927-1936.
33. Registrul Protocol al Protopopiatului Greco-Catolic Hunedoara pe anii 1914-1926.
34. Sfatul Popular Raion Hațeg 1951-1967 (15 dosare).

II. Surse edite

1. ***. *Catalogul Documentelor Țării Românești din Arhivele Statului*, disponibil și la: <https://www.slideshare.net/gruianul/catalogul-documentelor-tarii-romanesti-1657-1659>, accesat în data de 14.05.2019.
2. ***. *Documenta Romaniae Historica (DRH)*, disponibilă și la: <https://foaienationala.files.wordpress.com/2009/08/documenta-romaniae-historica.pdf>, accesat în data de 14.05.2019.
3. ***. *Documente privind istoria românilor (DIR)*, disponibilă și la: <https://ro.scribd.com/doc/37411428/Culegere-de-Documente-Privind-Istoria-Romaniei>, accesat în data de 14.05.2019.
4. ***. *Statutele Asociației „Înfățirea Neuristică”*, Făgăraș: Tipografia „Ioan Lazăr”, s.a. Documentul ne-a fost pus la dispoziție, în copie, de colegul nostru, dr. Costi Băjenaru CS III, CB, Muzeul Țării Făgărașului.
5. Achim, Venera; Raluca Tomi. *Documente de arhivă privind robia țiganilor. Epoca dezrobirii*, București: Editura Academiei Române, 2010, disponibil și la : <http://www.iini-minorities.ro/images/resurse/Venera-Achim-Raluca-Tomi-Documente-de-arhiva-privind-robial-tiganilor-Epoca-dezrobirii.pdf>, accesat în data de 14.05.2019.
6. Achim, Venera; Viorel Achim (coord.). *Minoritățile etnice în România în secolul al XIX-lea*, București: Editura Academiei Române, 2010.
7. Achim, Viorel. *Documente privind deportarea țiganilor în Transnistria*, vol 1 și 2, București: Editura Enciclopedică, 2004.
8. Arhivele Naționale ale României, *Catalogul Documentelor Țării Românești din Arhivele Statului*, București: s.ed., 2012, vol. IX, disponibile și la: <https://www.slideshare.net/gruianul/catalogul-documentelor-tarii-romanesti-1657-1659>, accesat în data de 14.05.2019.

9. Baier, Hannelore. *Deportarea etnicilor germani din România în URSS-1945*, s.l.: Forumul Democrat al Germanilor din România, 1994.
10. Direcția Națională a Arhivelor Statului, *Inventar. Adunarea Obștească Plebiscitară, 1941*. Documente de arhivă publicate și disponibile la: <http://arhivelenationale.ro/site/download/inventare/Adunarea-Obsteasca-Plebiscitara.-1941.-Inv.-2189.PDF>, accesat în data de 15.08.2029.
11. Federația Comunităților Evreiești din România. Centrul de Studii a Istoriei Evreilor din România, *Problema evreiască în stenogramele Consiliului de Miniștri 1940-1944*, vol. II, București: Editura Hasefer, 1996.
12. Ionescu, I. Vasile. *Deportarea rromilor în Transnistria. De la Auschwitz la Bug*, București: Aven Amentza, 2000.
13. Ionescu, Vasile I. *Robia țiganilor în Țările Române-Moldova. Rromii din România-studii și documente istorice*, București: Aven amentza, 2000.
14. Ionescu, Vasile; Mihai Neacșu, Nora Costache, Adrian-Nicolae Furtună. *O samudaripen. Holocaustul Romilor. România. Deportarea romilor în Transnistria. Mărturii-documente*, București: Editura Centrului Național de Cultură a Romilor, 2016.
15. Kogălniceanu, Mihail. *Dezrobirea țiganilor, ștergerea privilegiilor boierești, emanciparea țăranilor*, discurs, disponibil și la : https://ro.wikisource.org/wiki/Dezrobirea_%C8%9Biganilor,%C8%99tergerea_privilegiilor_boiere%C8%99ti,_emanciparea_%C8%9B%C4%83ranilor, accesat în data de 18.08.2019.
16. Kuller, Hary. *Evreii în România anilor 1944-1949. Evenimente, documente, comentarii*, București: Editura Hasefer, 2002.
17. Nastasă, Lucian (coord.). *Minorități etnoculturale. Evreii din România (1945-1965)*, Seria Diversitate Etnoculturală în România, Cluj-Napoca: Centrul de Resurse Pentru Diversitate Etnoculturală, 2003.
18. Nastasă, Lucian; Andreea Varga (coord.). *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Țigani din România (1919 – 1944)*, Cluj-Napoca: Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, 2010.
19. Petcuț, Petre. *Rromii din România. Documente*, vol. I, Cluj-Napoca: Editura Institutului Național Pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Editura Kriterion, 2009.
20. Potra, George. *Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România*, București: Mihai Dascăl Editor, 2002.
21. Rotariu, Traian (coord.). *Recensământul din 1890 și Recensământul țiganilor din 1893. Transilvania*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2009.
22. Rotariu, Traian (coord.). *Recensământul din 1930. Transilvania*, Cluj-Napoca: Editura Universitară Clujeană, 2011.

III. Presă veche

1. *Gazeta Hunedoarei*, anul 1923 (14 numere).

2. *Libertatea*, anul 1937 (45 numere).
3. *Solia Dreptății*, anii 1922-1945 (178 numere).
4. *Solia*, anul 1936 (un număr).

IV. Martori intervievați

1. Martor A.T., etnie română, profesor, 77 ani, Deva, născută în județul Galați.
2. Martor D.O., etnie română, profesor de muzică, director adjunct de instituție școlară, dirijor de ansamblu folcloric, 61 ani, Deva.
3. Martor G.S., etnie rromă, casnică, 40 ani, Deva.
4. Martor I.N., etnie română, miner, 61 de ani, Brad.
5. Martor M. Ghe., etnie română, profesor, director de instituție școlară, 63 ani, Deva.
6. Martor M.A.R., etnie română, institutor, 58 ani, Deva.
7. Martor N.M., etnie română, tehnician instalator, 66 ani, Deva.
8. Martor N.M., etnie română, tehnician, 66 ani, Deva.
9. Martor N.N., etnie română, tehnician minier, 60 ani, Deva.
10. Martor S.S., etnie română, profesor educație fizică, 75 ani, Deva.
11. Martor S.T., etnie română, inginer, 63 ani, Deva.
12. Martor U.C., etnie maghiară, tehnician minier, 79 ani, Deva.

V. Documente în posesie particulară

1. ***. *O Evangelio Jezus Kristusester pala Markus* (Evanghelia după Marcu), Berlin: Anoliko Ta Vaver Themeskero Biblic-Malapen, 1912, în posesia doamnei Maria Basarab, Deva.

B. Literatură de specialitate

I. Lucrări generale, teoretice și metodologice

1. ***. *Interdisciplinaritatea și științele umane*, Studiu introductiv de prof. univ. dr. Ion Drăgan, traducere din limba franceză: Vasile Tonoiu și Ilie Bădescu, București: Editura Politică, 1986.
2. ***. *Școală și societate în Banat*, vol. VII, Lucrările sesiunii internaționale de comunicări științifice, Timișoara, 2009, Timișoara: Editura Eurostampa, 2010.
3. ***. *Enciclopedia României*, 1, București, 1938, disponibilă și la: https://www.academia.edu/4062476/Enciclopedia_României_1938_Vol-I, accesat în data de 23.08.2019

4. Abraham, Dorel, Ilie Bădescu, Septimiu Chelcea (coord.). *Interethnic relations in Romania. Sociological Diagnosis and Evaluation of Tendencies*, Cluj-Napoca: Editura Carpatica, 1995.
5. Academia Română, Secția de Științe Istorice și Arheologie. *Documenta Romaniae Historica*, Editura Academiei Române: 2002, disponibilă și la : <https://foaienationala.files.wordpress.com/2009/08/documenta-romaniae-historica.pdf>, accesat în data de 14.05.2019.
6. Achim, Viorel; Constantin Iordachi. *România și Transnistria. Problema holocaustului. Perspective istorice și comparative*, București: Curtea Veche, 2004.
7. Adăscăliței, Felicia Mariana; Ioan Sebastian Bara, Ioachim Lazăr, Liviu Lazăr (coord.). *Deva. Monografie. Volumul I. Istorie și economie*, Deva: Editura Emia, 2016, disponibilă și la: http://www.bibliotecadeva.eu/repere/b/biblio/mono_dv/md1/md1.html#p=1, accesat în data de 20.02.2020.
8. Adăscăliței, Felicia Mariana; Ioan Sebastian Bara, Ioachim Lazăr, Liviu Lazăr (coord.). *Deva. Monografie. Volumul II. Administrație, societate și cultură*, Deva: Editura Emia, 2016, disponibilă și la: http://www.bibliotecadeva.eu/repere/b/biblio/mono_dv/md2/md2.html#p=1, accesat în data de 20.02.2020.
9. Agoston, Olti; Gidó Attila (editori). *Minoritatea maghiară în perioada comunistă*, Cluj-Napoca: Institutul Pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, 2009.
10. Attila, Gidó (editor). *Cronologia minorităților naționale din România. Italieni, romi, slovaci, cehi, ucrainieni*, vol. III, Cluj-Napoca: Editura Institutului Pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, 2016, disponibilă și la: https://books.google.ro/books?id=mhYODAAAQBAJ&pg=PA130&lpg=PA130&dq=legile+satrei+valerica+stanescu&source=bl&ots=GZQ_5aA6om&sig=ACfU3U2L79CNCrAgZ19ESQQnqbJcZHTufA&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwjw8u3wjcnoAhUItosKHW8HB3IQ6AEwBnoECAsQNA#v=onepage&q=legile%20satrei%20valerica%20stanescu&f=false, accesat în data de 17.02.2020.
11. Bancoș, Dorel. *Social și național în politica guvernului Ion Antonescu*, București: Editura Eminescu, 2000.
12. Bara, Ioan Sebastian; Denisa Toma, Ioachim Lazăr (coord.). *Județul Hunedoara. Monografie. Volumul III. Cultură și spiritualitate*, Deva: Editura Emia, Editura Timpul, 2012, disponibil și la: http://www.bibliotecadeva.eu/repere/b/biblio/mono_hd/mh3/mh3.html#p=1, accesat în data de 17.03.2020.
13. Bara, Ioan Sebastian; Denisa Toma, Ioachim Lazăr (coord.). *Județul Hunedoara. Monografie. Volumul II. Economie și societate*. Deva: Editura Emia, Editura Timpul, 2012, disponibil și la: http://www.bibliotecadeva.eu/repere/b/biblio/mono_hd/mh2/mh2.html#p=6, accesat în data de 15.03.2020.

14. Bara, Ioan Sebastian; Marcela Balasz, Florin Dobrei, Vasile Ionaș, Ioachim Lazăr, Liviu Lazăr, Paulina Popa, Denisa Toma (coord.). *Județul Hunedoara. Monografie. Volumul IV, Om, natură, ocupații*, Deva: Casa de Editură Emia, 2014.
15. Barcan, Doina; Bogdan Sterpu. *Regimul comunist în România (decembrie 1947-decembrie 1989)*, s.l.: Institutul European, 2003.
16. Bloch, Marc. *Pledoarie pentru istorie*, Cluj-Napoca: Editura Tribuna, 2007.
17. Bocșan, Nicolae ; Sorin Mitu, Toader Nicoară. *Identitate și alteritate. Studii de imagologie*, II, Cluj-Napoca: Editura Universitară Clujeană, 1998.
18. Boia, Lucian. *Istorie și mit în conștiința românească*, București: Editura Humanitas, 2017.
19. Boia, Lucian. *Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune*, București: Editura Humanitas, 2018.
20. Boia, Lucian. *Pentru o istorie a imaginarului*, București: Editura Humanitas, 2006.
21. Bolovan, Ioan. *Transilvania între Revoluția de la 1848 și Unirea din 1918. Contribuții demografice*, Cluj-Napoca: Fundația Culturală Română, 2000.
22. Branda, Alina; Ion Cuceu (editori). *Romania Occidentalis. Romania Orientalis*. Volum omagial dedicat prof.univ.dr. Ion Talos, Cluj-Napoca: Editura Fundației pentru Studii Europene, Editura Mega, 2009.
23. Brăiloiu, Constantin. *Patru muzicanți francezi: Fauré, Duparc, Debussy, Ravel*, București: Fundația Pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1935.
24. Budeancă, Cosmin. *Imaginea etnicilor germani la românii din Transilvania după 1918, capitolul Concluzii*, Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2016.
25. Budulacu, Stela. *Istorie orală cu lacrimi amare. Carte în domeniul educațional*, Suceava: s.ed., 2006.
26. Butar, C. Lucian. *Rasism românesc*, Cluj-Napoca: Editura Fundației Pentru Studii Europene, 2010.
27. Cantemir, Dimitrie. *Descrierea Moldovei*. Studiu introductiv, Antologie și note de final de Constantin Măciucă, București: Editura Tineretului, 1967.
28. Căpățână, Stelian. *Dinamica factorilor generatori de insecuritate publică în relația centru-periferie a mediului urban*, Craiova: Editura Sitech, 2014.
29. Ceaușescu, Nicolae. *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, 1-2 iunie 1982*, București: Editura Politică, 1982.
30. Ceobanu, Ciprian. *Mentalități și structuri axiologice. O perspectivă psihologică*, Iași: Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, 2005.
31. Chelcea, Liviu; Oana Mateescu. *Economia informală în România. Piețe, practici sociale și transformări ale statului după 1989*, București: Paideea, 2005.
32. Ciobanu, Vasile; Sorin Radu (coord.). *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX*, vol. V, Sibiu: Editura Techno Media, 2010.
33. Complexul Muzeal Arad, Colecția Minorități. *Identitate. Alteritate. Multiculturalitate*, Arad: s.ed., 2001.

34. Complexul Muzeal Arad. Colecția Minorității. *Modele de conviețuire în Europa Centrală și de Est*, Arad: s.ed., 2000.
35. Cutcutache, Constantin D. *Un mare conflict internațional: Opțiunile Ungurilor ai Transilvaniei și reforma agrară din România*, București: Tipografia Revistei Geniului: Cotroceni, 1931. disponibilă și la : http://dspace.bcucluj.ro/bitstream/123456789/78949/1/BCUCLUJ_FG_252174_1931.pdf accesat în data de 23.08.2019.
36. Dan, Dimitrie. *Etnii bucovinene. Armenii, evreii, lipovinenii, rutenii, țiganii*, Suceava: Editura Mușatinii, 2012.
37. Deletant, Dennis. *România sub regimul comunist*, Fundația Academică Civică: București, 2006.
38. Denize, Isabela. *Paradigmes paremiologique de la culture traditionnelle rome*, Editura Istros: Brăila, 2016.
39. Duțu, Alexandru. *Dimensiunea umană a istoriei*, București: Editura Meridiane, 1986.
40. Farcaș, Cătălin; Nicolae Dorobăț (coord.). *MESPE – O cale spre descoperirea identității rome*, Iași: Editura Qim, 2004.
41. Fermor, Patrick Leigh. *Între păduri și ape. La pas spre Constantinopol – de la Dunărea de mijloc până la Porțile de Fier*, „Introducere” de Jean Morris, Traducere din engleză și note de Mariana Piroteală, București: Editura Humanitas, 2016.
42. Firczak, Gheorghe; Liviu Lazăr. *Comunism și anticomunism în Județul Hunedoara 1944-1989*, Deva: Editura Cetate Deva, 2014.
43. Fugariu, Florea. *Școala Ardeleană, vol II*, „Studiu introductiv” și note finale de Romul Munteanu, București: Editura Albatros, 1970, capitolul „Corespondență Ioan Budai Deleanu, 1812”.
44. Gavreliuc, Alin. *Psihologie interculturală*, Iași: Editura Polirom, 2011.
45. Gheorghe, Răzvan Gabriel. *Rasism și antirasism*, Prahova: Editura Antet, 2000.
46. Grix, Jonathan. *Demistificarea cercetării postuniversitare*, traducerea: Nicolae Melinescu, Cluj-Napoca: C.A. Publishing, 2014.
47. Ioanid, Radu. *Evreii sub regimul Antonescu*, București: Editura Hasefer, 1997.
48. Iorga, Nicolae. *Pagini alese din însemnările de călătorie prin Ardeal și Banat, vol I*, București: Editura Minerva, Colecția Biblioteca pentru toți, 1977.
49. Jianu, Cristina. *Imaginea minorităților reflectată în presa timișoreană*, Timișoara: Editura Waldpress, 2002.
50. Koselleck, Reinhart. *Conceptele și istoriile lor. Semantica și pragmatica limbajului social-politic*, Traducere din limba germană de Gabriel H. Decuble și Mari Oruz, București: Art, 2009.
51. Lazăr, Ioachim. *Hațeg. Istorie cultură și civilizație*, Hațeg: s.ed., 1997.
52. Mârza, Ioan; Petre Stoican, Zevedei Ștef, Mircea Valea, Bujor Vulcu. *Hunedoara. Monografie*, București: Editura Sport-Turism, 1980.
53. Mitu Sorin. *Transilvania mea. Istorie, mentalități, identități*, București: Polirom, 2013.

54. Mitu, Melinda; Sorin Mitu. *Ungurii despre români. Nașterea unei imagini etnice*, Iași: Editura Polirom, 2014.
55. Mitu, Sorin. *Geneza identității naționale la românii ardeleni*, București: Humanitas, 1997.
56. Mitu, Sorin. *Imagini europene și mentalități românești din Transilvania la începutul epocii moderne*, Cluj Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2000.
57. Mitu, Sorin; Florin Gogâltan (coord.). *Viață privată, mentalități colective și imaginar social în Transilvania*, Oradea – Cluj: Asociația Istoricilor din Transilvania și Banat, Muzeul Țării Crișurilor, 1995-1996.
58. Muller, Florin. *Metamorfoze ale politicului românesc*, București: Editura Universității din București, 2006.
59. Nemeček, Ștefan. *Presa hunedoreană (de la origini până în prezent)*, vol. 1, Vulcan: Realitatea Românească, 2007.
60. Nemeček, Ștefan. *Presa hunedoreană (de la origini până în prezent)*, vol. 2, Vulcan: Realitatea Românească, 2007.
61. Nicoară, Toader. *Introducere în istoria mentalităților colective*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 1998.
62. Nicoară, Toader. *Teme de antropologie istorică*, Cluj-Napoca: Editur Accent, 2013.
63. Nicoară, Toader. *Transilvania la începuturile timpurilor moderne (1680-1800). Societate rurală și mentalități colective*, Cluj-Napoca: Editura Dacia, s.a.
64. Odobescu, Alexandru I. *Scene istorice. Pseudo-cynegeticos*, „Prefață” și „Tabel cronologic” de Constantin Cubleşan, Ediție îngrijită și note de G. Pienescu, București: Editura Minerva, 1984.
65. Oișteanu, Andrei. *Imaginea evreului în cultura română*, București: Humanitas, 2001.
66. Pinte, Silvia. *Istorie și contraistorie. Mărturii de istorie orală*, Prefață de Prof. univ. dr. Doru Radosav, Cluj-Napoca: Editura Argonaut, 2013.
67. Polena, Rudolf. *Sint ut sunt, aut non sunt? Transformări sociale la sașii ardeleni, după 1945*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2001.
68. Rex, Jhon. *Rasă și etnie*, București: Editura DU Style, 1998.
69. Rogojanu, Dumitru-Cătălin; Gherghina Boda (coord.). *Istorie, cultură, cercetare*, vol. III, Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2019.
70. Rucsandra, Mădălina Dana. *Organologie populară. Instrumente musicale. Tipuri de taraf*, Brașov: Editura Universității Transilvania, 2009.
71. Scurtu, Ioan. *Istoria Partidului Național Țărănesc*, București: Editura Enciclopedică, 1993.
72. Șandru, Dumitru. *Mișcări de populație în România (1940-1948)*, București: Editura Enciclopedică, 2003.
73. Șandru, Dumitru. *Reforma agrară din 1921 în România*, București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975.

74. Șuiaga, Victor I. *Deva-contribuții monografice. Volumul I. Orașul, cetatea și domeniul*, Deva: Editura Emia, 2010, disponibil și la: <http://www.bibliotecadeva.eu/repere/b/biblio/suiaga/suiaga1/s1.html>, accesat în data de 20.03.2020.
75. Șuiaga, Victor I. *Deva-contribuții monografice. Volumul II. Studii, articole și scrisori*, Deva: Editura Emia, 2011, disponibil și la: <http://www.bibliotecadeva.eu/repere/b/biblio/suiaga/suiaga2/s2.html#p=6>, accesat în data de 20.03.2020.
76. Toma-Damșa, Maria; Florica Zaharia. *Hărțăgani. Monografie*, Deva: Editura Emia, 2001.
77. Turda, Marius. *Eugenism și modernitate. Națiune, rasă și biopolitică în Europa, 1870-1950*, Iași: Polirom, 2016.
78. Vidotto, Vittorio. *Ghid pentru studiul istoriei contemporane*, București: Editura Bic All, 2007.
79. Volovici, Leon. *Ideologia naționalistă și problema evreiască în România anilor 30*, București: Editura Humanitas, 1995.
80. Vultur, Smaranda; Vlad Colar, Thomas Mochnacs, Gabriela Panu. *Memorie și diversitate culturală la Timișoara. Meserii și meseriași*, Timișoara: Brumar, 2013.
81. Vulture, Smaranda (coord.). *Germanii din Banat*, s.l.: Editura Paideia, 2000.
82. Zub, Alexandru (coord.). *Identitate și alteritate în spațiul cultural românesc*, Iași: Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, s.a.

II. Volume de specialitate

1. ***. *Rromii. Sclavie și libertate. Constituirea și emanciparea unei noi categorii etnice și sociale la nord de Dunăre 1370-1914*, disponibilă și la: <http://cncr.gov.ro/wp-content/uploads/2015/08/Romii.-Sclavie-si-libertate.pdf>, accesat în data de 14.05.2019.
2. Achim, Viorel. *Țigani în istoria României*, București: Editura Enciclopedică, 1998.
3. Alexandrescu, Gabriela. *Tradiții ale rromilor din spațiul românesc*, București: s.ed., 2004, disponibil și la: <http://mh.edu.ro/fisiere/minoritati%20nationale/Traditii%20ale%20rromilor%20din%20spatiul%20romanesc.pdf>, accesat la data de: 10.02.2020.
4. Alfaro, Antonio Gomez. *Marea prigonire a Rromilor. Încarcerarea generală a Rromilor în Spania anulul 1749*, traducere de Camelia Rădulescu, București: Editura Alternative, s.a.
5. Anăstăsoaie, Viorel; Daniela Tarnovschi. *Proiecte pentru romii din România 1990 – 2000*, Cluj-Napoca: s.ed., 2001.
6. Andreșoiu, Bruno. *Palatele rromilor din România – Castello*, București: Igloo, 2008.
7. Anghel, Ionuț; Mihai Cristi, Eduard Antonian. *Minoritățile naționale din România. Dovezi istorice privind așezarea și evoluția lor*, București: s.ed., 2001.

8. Arcade, L.M. *Poveste cu țigani*, București: Editura Albatros, 1991.
9. Băican, Eugen. *Imaginea celuilalt. Percepții și atitudini ale populației față de rromi în jud Cluj*, Cercetare finanțată de Medicins sans frontieres, Cluj-Napoca: s.ed., 2010.
10. Bănică, Mirel. *Bafta, Devla și Haramul. Studii despre cultura și religia romilor*, Iași: Editura Polirom, 2019.
11. Beissinger, Margaret; Speranța Rădulescu, Anca Giurchescu. *Manele in Romania. Cultural Expression and Social Meaning in Balkan Popular Music*, Lanham, Boulder, New York, London: Rowman & Littlefield, 2016.
12. Berescu, Cătălin; Mariana Celac. *Locuirea și sărăcia extremă. Cazul romilor*, București: Editura Universitară Ion Mincu, 2006.
13. Bidilică-Vasilache, Georgeta. *De vorbă cu rromii ploieșteni despre rromi și ne-rromi. Neamurile rrome. Mentalități. Tradiții. Orgolii*, Ploiești: CultArt, 2006.
14. Bobu, Nicolae. *Carte despre rromi. Cutumă justițiară-judecata de pace a rromilor*, Târgu-Jiu: Editura Gorjeanu, 2011.
15. Bobulescu, Constantin. *Lăutari și hori în picture bisericilor noastre*, București: Institutul de Arte Grafice „Marvan”, 1940.
16. Boda, Adrian (editor). *Eram toți ca frații. Romii în armată în timpul regimului comunist. Interviu de istorie orală*, Cluj-Napoca: Editura Mega, 2018.
17. Boșcor, Violeta Mihaela (coord.). *Suntem rromi și de noi puteți fi mândri*, s.l.: Editura Magic Print, 2011.
18. Bunea, Mircea; Dana Lascu. *Elite rome*, București: Editura Balcanii și Europa, 2006.
19. Burtea, Vasile. *Rromii în sincronia și diacronia populațiilor de contact*, București: Lumina Lex, 2002.
20. Cace, Sorin. *Copiii rromi care muncesc și familiile lor. Caracteristici socio-culturale și condiții de viață*, s.l.: Editura Ro Media, 2002.
21. Cace, Sorin. *Rromii: de la abordări regionale la cele naționale sau locale*, București: s.ed., 2001.
22. Calotă, Ion. *Rudarii din Oltenia*, Craiova: Editura Sibila, 1975.
23. Chelcea, Ion. *Țigani în România. Monografie etnografică*, București: Editura Institutului Național de Statistică, 1944.
24. Cherata, Lucian. *Filosofie, istorie și tradiții indiene în cultura romilor*, Craiova: Aius Print Ed, 2010.
25. Cherata, Lucian. *Istoria țiganilor. Origine. Specific. Limbă*, București: Editura Z, 1994.
26. Cherata, Lucian. *Limba rromani. Istoric. Morfologie. Structuri lexicale indo-europene*, Craiova: Editura Aius, 2012.
27. Cosma, Viorel. *București, citadela seculară a lăutarilor români (1550-1950)*, București: Editura Speteanu, 2009.
28. Cosma, Viorel. *Figuri de lăutari*, București: Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor din R.P.R., 1960.

29. Costache, Silviu; Daniel Dieaconu. *Rromii (Țigani din România). Abordare istorico-geografică*, Vol. 1, București: Editura Universitară, 2011.
30. Crețan, Remus. *Marginalizare socială și spațială: conceptualizare și tipologie în cazul rromilor din Banat și sudul Crișanei*, Timișoara: Editura Universității de Vest, 2007.
31. Crowe, M. David. *A history of the gypsies of Eastern Europe and Russia*, New York: St. Martin's Press, 1996.
32. Debie, Carol Nicolae. *O cronică ploieșteană 1825-1974. Muzica în viața orașului Ploiești. Cartea I. Psalți și lăutari 1825-1865*, Ploiești: Editura Ploiești-Mileniul III, 2006.
33. Engebrigtsen, Ada I. *Romi printre români. Relații de putere, schimb și interdependență într-un sat din Transilvania*, Cluj-Napoca: Institutul Pentru Studierea Problemelor Minorităților, 2016.
34. Etveș, Filip. *Rromii, un neam indian*, Deva: Editura Destin, 2000.
35. Fings, Karola; Herbert Heub, Frank Sparing. *De la „știința” rasială la lagărele de exterminare. Rromii în perioada regimului nazist*, vol. I, București: Editura Alternative, s.a.
36. Fonseca, Isabel. *Îngropați-mă în picioare. Rromii și pribegia lor*, Cluj-Napoca: Editura Dacia, 2001.
37. Fraser, Angus. *Țigani: originile, migrația și prezența lor în Europa*, Ediția a doua, București: Editura Humanitas, 2017.
38. Furtună, Adrian Nicolae; Delia Grigore, Mihai Neacșu. *De ce nu plâng?... Holocaustul romilor și povestea lui adevărată*, Ediție trilingvă, Cuvânt înainte de Mihai Neacșu, București: s.ed., 2012.
39. Gidó, Attila (editor). *Cronologia minorităților naționale din România. Italieni, romi, slovaci, cehi, ucrainieni*, Cluj-Napoca: Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, 2016.
40. Grigore, Delia. *Rromii... în căutarea stimei de sine*, București: Ed. Vanemonde, 2007.
41. Grigore, Delia; Gheorghe Sarău. *Istorie și tradiții rrome*, București: Editura Salvați Copiii, 2003.
42. Haider, Liliana Isabela. *Le violon - du savant au populaire et du populaire au savant: des époque baroque chez Paganini, de chez les lautari de Roumanie chez Enescu et Bartok*, Iași: Editura 3D Arte, 2008.
43. Horvath, Istvan; Lucian Nastasă. *Rom sau țigan. Dilemele unui etnonim în spațiul românesc*, Cluj-Napoca: Editura Institutului Pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, 2012.
44. Ioanid, Radu. *Holocaustul în România. Distrugerea evreilor și romilor sub regimul Antonescu 1940 – 1944*, București: Hasefer, 2006.
45. Ioanid, Radu; Michelle Kelso. *Luminița Mihai Cioabă (editori). Tragedia romilor deportați în Transnistria (1942 – 1945)*, București: Polirom, 2009.

46. Ionescu, Maria; Sorin Cace. *Practici pozitive în comunitățile de rromi*, București, s.ed., 2000.
47. Ionescu, Vasile. *Rromii. Cetățenie și identitate socială în România*, București: s.ed., 2001.
48. Jivan, Alexandra; Călin Rus, Oana Bota (coord.). *Cu Romi, despre romi și gadji în Periam și Satchinez*, Timișoara: s.ed., 2002.
49. Kenrick, Donald. *Dicționar istoric al țiganilor (romilor)*, Cluj-Napoca: Editura Motiv, 2002.
50. Kenrick, Donald. *Rromii: din India la Mediterana*, București: Editura Alternative, s.a.
51. Kogălniceanu, Mihail. *Țiganii din România. Schiță asupra istoriei, obiceiurilor și limbii țiganilor*, Traducere din limba franceză Angela Barbu, Cuvânt introductiv și ediție îngrijită de Constantin Barbu, Craiova: Editura Sitech, 2008.
52. László, Fozstő. *Bibliografie cu studiile și reprezentările despre romii din România*, Cluj-Napoca: Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, 2008, disponibil și la: http://www.ispmn.gov.ro/uploads/Foszto_Laszlo.pdf, accesat în data de 10.09.2019
53. Macavei, Elena (coord.). *Țiganii/Romii. Realități și perspective. Lucrările Simpozionului Educația și integrarea socială a populației de etnie romă*, Sibiu: Editura Asociațiunii Astra, 2008.
54. Marin, Manuela. *Romii și regimul comunist din România. Marginalizare, integrare și opoziție*, vol. I și II, Cluj-Napoca: Editura Mega, 2017.
55. Martinez, Nicole. *Romii*, Traducere de Ana Iovănescu, Timișoara: Editura De Vest, 2001.
56. Maximoff, Matéo. *Prețul libertății*, roman, Traducere din limba franceză, Prefață și note de Mihaela Mudure, Cluj-Napoca: Editura AMM, 2005.
57. Merfea, Mihai. *Integrarea socială a romilor*, Brașov: Editura Bârsa, 1991.
58. Merfea, Mihai. *Cultură și civilizație romani*, București: Editura Didactică și Pedagogică, 1998.
59. Mihăilescu, Vintilă. Petre Matei (coord.). *Condiția romă și schimbarea discursului*, București: Polirom, 2014.
60. Morar, Ioan T. *Negru și Roșu*, roman, Iași: Editura Polirom, 2013.
61. Nastasă-Matei, Irina (coord.). *Romii din România. Identitate și alteritate. Manual auxiliar didactic*, Cluj-Napoca: Editura Școala Ardeleană, s.a.
62. Olariu, Călin, editor. *Povestea mea, povestea noastră-gaborii din județul Mureș*, Cluj-Napoca: Editura Argonaut și Mega, 2016.
63. Oliveira, Martin. *Romanes. Tradiția integrării la romii gabori din Transilvania*, Cluj-Napoca: Editura Institutului Pentru Studierea Problemelor Minorităților, 2012.
64. Panaitescu, Ion C. *Robii. Aspecte țigănești. Originea, viața, ocupațiunile, obiceiurile, datinile, moravurile și desrobirea lor*, București: Tipografiile Române Unite, Rahovei, 1928.
65. Păun Ialomiteanu, Gheorghe. *Kai jeas, Rromale ? Iubiri triste cu parfum de șatră*, volum de nuvele, București: Editura Centrului Național De Cultură a Romilor, 2016.

66. Pons, Emmanuelle. *Țigani din România, o minoritate în tranziție*, București: Editura Compania, 1999.
67. Preda, Sînziana, editor. *Doamne, unde te găsec, acolo mă pocăiesc! Istorii orale ale romilor neoprotestanți din România*, Timișoara: Editura de Vest, 2017.
68. Roman, Ileana. *Țigani noștri, ai voștri, ai lor, ai tuturor și-ai nimănui*, Craiova: Ed. Autograf MJM, 2010.
69. Rotar, Marius. *Calinic I. Popp Șerboianu, Cremațiunea și religia ortodoxă*, Antologie, Studiu introductiv, note, Bibliografie de Marius Rotar, Iași: Institutul European, 2012.
70. Sala, Gabriel. *Neamul țiganilor gabori. Istorie, mentalități, tradiții*, Cluj-Napoca: Editura Dacia, 2007.
71. Sala, Gabriel. *Romii în vâltoarea istoriei*, Târgu Mureș: s.ed, 2014.
72. Sandu, Mariana. *Romii din România. Repere prin istorie*, „Cuvânt înainte” și editare: Gheorghe Sarău, București: Editura Vanemonde, 2005, disponibilă și la: https://www.academia.edu/4820660/Mariana_Sandu_Romii_din_Romania_Repere_prin_istorie_Editura_Vanemonde_Bucuresti_2005, accesat în data de: 15.02.2020.
73. Sarău, Gheorghe. *Rromii. Incursiune în istoria și limba lor*, București: Editura Sigma, 2009.
74. Solonari, Vladimir. *Purificarea națiunii. Dislocări forțate de populație și epurări etnice în România lui Ion Antonescu, 1940-1944*, traducere de Cătălin Drăcșineanu, București: Editura Polirom, 2015.
75. Stănică, Talida. *Kestiuni rome. O incursiune în cultura, istoria și tradițiile romilor*, ediție bilingvă, București: S.ed., 2014.
76. Stewart, M. *Vremea romilor*, traducere de Ioana Miruna Voiculescu, Cluj-Napoca: Institutul Pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, 2014.
77. Stoenescu, Alex Mihai. *Țigani din Europa și din România. Studiu imagologic*, București: Editura Rao, 2014.
78. Șchiop, Adrian. *Șmecherie și lume rea. Universul social al manelelor*, București: Editura Cartier, 2017.
79. Șerban, Al. Doru. *Lăutari și soliști din Gorj*, Târgu-Jiu: Editura Măiastra, 2006.
80. Tamas, Kiss; Foszto Laszlo; Fleck Gabor (editori). *Incluziune și excluziune. Studii de caz asupra comunităților de romi din România*, Cluj-Napoca: Editura ISPMN Kriterion, 2009.
81. Tarnovschi, Daniela (coord.). *Situația romilor în România, 2011. Între incluziune socială și migrație. Raport de țară*, București: Fundația Soroș România, 2012, disponibil și la: https://www.ces.ro/newlib/studii-ces/ro_380_Raport%20de%20tara.pdf, accesat la: 10.02.2020.
82. Tarnovschi, Daniela. *Rromii din România, Bulgaria, Italia și Spania între incluziune socială și migrație*, București: s.ed., 2012.
83. Teodor, Pompiliu. *Introducere în istoria istoriografiei universale*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2000.

84. Teodorescu, Marius-Aleodor. *Unele aspecte ale societății feudale românești (Robia țiganilor. Luxul cucoanelor. Impresionantele bogății domnești)*, Pitești: Editura Universității din Pitești, 2013.
85. Toma, Ștefania; Foszto Laszlo (coord.). *Spectrum. Cercetări sociale despre romi*, Cluj-Napoca: Editura Institutului Pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, 2011.
86. Tong, Diane. *Gypsies an interdisciplinary reader*, New York: Gerland Publishing, 1998.
87. Topolski, Jerzy. *Metodologia istoriei*, Traducere de Aura Țapu, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1987.
88. Velica, Ioan. *Pagini din istoria rromilor din Valea Jiului*, Petroșani: Editura Edyro Press, 2011.
89. Vincze Eniko; Iulia-Elena Hossu. *Marginalizarea socio-teritorială a comunităților de romi din România. Studii de caz în județele Alba, Arad, Călărași, Dolj și Iași*, Cluj: Editura Fundației pentru Studii Europene, 2014, disponibil și la: https://www.academia.edu/7364332/Marginalizarea_socio-teritorial%C4%83_a_comunit%C4%83%C8%9Bilor_de_romi_din_Rom%C3%A2nia._S_tudii_de_caz_%C3%AEn_jude%C8%9Bele_Alba_Arad_C%C4%831%C4%83ra%C8%99i_Dolj_%C8%99i_Ia%C8%99i, accesat în data de 22.08.2019.
90. Wlislöcki, Heinrich von. *Asupra vieții și obiceiurilor țiganilor transilvăneni*, Traducere din germană, Cuvânt înainte și note asupra ediției de Sorin Georgescu, Postfață: Delia Grigore, București: Editura Kriterion, 1998.
91. Zamfir, Cătălin. *Politici sociale în România: 1990-1998*, București: Editura Expert, 1999.
92. Zamfir, Cătălin; Marin Preda (coord.). *Romii în România*, București: Editura Expert, 2002.
93. Zamfir, Elena; Cătălin Zamfir (coord.). *Țiganii între ignorare și îngrijorare*, București: Editura Alternative, 1993.
94. Zamfir, Elena; Vasile Burtea (coord.). *Prezent și perspective în cultura romă în viziunea intelectualilor, liderilor și oamenilor de succes romi*, București: s.ed., 2012.

III. Reviste

1. *Anthropology of East Europe Review*, Volume 25, No. 2, 2007, disponibilă și la: <https://scholarworks.iu.edu/journals/index.php/aer/issue/view/31>, accesat în data de 11.03.2020.
2. *Bulletins et Mémoires de la Société d'Antropologie de Paris*, I Série, 1859-1865, Année 1875, disponibil la: https://www.persee.fr/doc/bmsap_0301-8644_1875_num_10_1_3170, accesat în data de 11.09.2019.
3. *L'Homme*, XXV/3, Paris, 1985, disponibilă și la: https://www.persee.fr/doc/hom_0439-4216_1985_num_25_95_368592, accesat în data de 3.12.2019.
4. *Revista Bistriței*, XVII, 2003, disponibilă și la: <file:///C:/Users/HP/Downloads/17-revista-bistritei-XVII-2003-26.pdf>, accesat în data de 15.08.2019.

5. *Revista Bistriței*, XXIII, 2009, disponibilă și la: <file:///C:/Users/HP/Downloads/revista-bistritei-XXIII-2009.pdf>, accesat la 10.02.2020.
6. *Revista Philoistoriss*, Serie nouă, An II, Nr. 3, iunie 2016, Cluj-Napoca: Editura Argonaut, 2016, disponibilă și la: <https://asphilohistoriss.files.wordpress.com/2015/06/revista-philohistoriss-serie-noua-an-2-nr-3-iunie-2016-31.pdf>, accesat în data de 20.08.2019.
7. *Sfera Politicii*, Nr. 138, ianuarie, 2009, disponibil și la: https://www.researchgate.net/publication/321772870_Romii_in_Romania_postcomunista_mobilizare_si_discurs_identitar, accesat în data de:10.02.2020.
8. *Sociologie Românească*, vol. 3, 1938, nr. 7-9.
9. *Studia Universitatis Babes Bolyai. Studia Europaea*, an 2008, vol. 53, nr.1.
10. *Studia Universitatis Babes Bolyai. Studia Europaea*, an 2011, vol. 56, nr 1.
11. *Studii și cercetări din domeniul științelor socio-umane*, vol. 20, 2010.
12. *National Geografic România*, noiembrie 2006.

IV. Studii și articole de specialitate

1. Anăstăsoaie, Viorel. „Imaginea romilor în presa românească”, în Viorel Anăstăsoaie, Daniela Tarnovschi (editori), *Proiecte pentru romii din România, 1990-2000*, Cluj-Napoca: Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, 2001.
2. Androne, Ionuț; Radu Biza, Mihaela Gârlea, Maria Popianoș. „Obiceiuri și tradiții ale romilor din Țara Făgărașului”, în Elena Macavei (coord.), *Țiganii/romii. Realități și perspective. Lucrările simpozionului Educația și integrarea socială a populației de etnie romă*, Sibiu: Editura Asociației Astra, 2008.
3. Bataillard, Paul Theodore. „Les derniers travaux relatifs aux Bohémiens dans l'Europe Orientale” în *Bulletins et Mémoires de la Société d'Anthropologie de Paris*, I Série, 1859-1865, Année 1875, disponibil la: https://www.persee.fr/doc/bmsap_0301-8644_1875_num_10_1_3170, accesat în data de 11.09.2019.
4. Bărbulescu, Constantin. „Istorie antropologică și antropologie istorică. Discuțiile din știința franceză”, în Nicolae Bocșan, Sorin Mitu, Toader Nicoară, *Identitate și alteritate. Studii de imagologie*, II, Cluj-Napoca: Editura Universitară Clujeană, 1998.
5. Bodeanu, Florentina. „Proscrișii. Secte și sectanți în România comunistă (1980-1989)”, în *Revista Bistriței*, XVII, 2003, disponibilă și la: <file:///C:/Users/HP/Downloads/17-revista-bistritei-XVII-2003-26.pdf>, accesat în data de 15.08.2019.
6. Boia, Aurel. „Integrarea Țiganilor din Șanț (Năsăud) în comunitatea românească a satului”, în *Sociologie românească*, vol. 3, 1938, nr. 7-9.
7. Bolovan, Ioan. „Romii din Transilvania în a doua jumătate a sec. XIX-lea. Aspecte statistice și demografice”, în Complexul Muzeal Arad. Colecția Minorități, *Modele de conviețuire în Europa Centrală și de Est*, Arad: s.ed., 2000.

8. Bulat, T.G. „Țigani domnești în Moldova la 1810”, în V.I. Ionescu, *Robia în Țările Române-Moldova-Rromii din România-studii și documente istorice*, București: Aven Amentza, 2000.
9. Cace, Sorin. „Meseriile și ocupațiile populației de romi din România”, în Cătălin Zamfir, Marin Preda (coord.), *Romii în România*, București: Editura Expert, 2002.
10. Cicanici, Olga. „Aspecte din viața robilor de la Mănăstirea Secul în veacurile XVII-XVIII”, în V.I. Ionescu, *Robia în Țările Române-Moldova-Rromii din România-studii și documente istorice*, București: Aven Amentza, 2000.
11. Cosma, Ela. „Un etnograf ardelean despre credințele religioase ale Țiganilor: Heinrich von Wlislöcki”, în vol. Sorin Mitu, Florin Gogâltan (coord.), *Viață privată, mentalități colective și imaginar social în Transilvania*, Asociația Istoricilor din Transilvania și Banat, Muzeul Țării Crișurilor, Oradea – Cluj, 1995-1996.
12. Culiciu, Cristian. „Urbanizare și sistematizare urbană în România comunistă. Aspecte propagandistice” în *Revista Philoistoriss*, Serie nouă, An II, Nr. 3, iunie 2016, Cluj-Napoca: Editura Argonaut, 2016, disponibilă și la : <https://asphilohistoriss.files.wordpress.com/2015/06/revista-philohistoriss-serie-noua-an-2-nr-3-iunie-2016-31.pdf>, accesat în data de 20.08.2019.
13. Denize, Izabela. „The Roma Identity Question in Paremiology: Ethnocultural Dilemma or Reaction to the Efforts of an Assimilating Ethnocide of the Alterity”, în Alina Branda, Ion Cuceu (editori), *Romania Occidentalis. Romania Orientalis*, Volum omagial dedicat prof.univ.dr. Ion Talos, Cluj-Napoca: Editura Fundației pentru Studii Europene, Editura Mega, 2009.
14. Drăghia, Dan. „De la deschidere la reprimare și negare. Romii din România în perioada 1918-1989”, în Irina Nastasă-Matei (coord.), *Romii din România. Identitate și alteritate. Manual auxiliar didactic*, Cluj-Napoca: Editura Școala Ardeleană, s.a.
15. Gonța, Alexandru I. „Cercetări cu privire la robia Țiganilor din Moldova, în veacurile XIV-XVI”, în V.I. Ionescu, *Robia în Țările Române-Moldova-Rromii din România-studii și documente istorice*, București: Aven Amentza, 2000.
16. Grigoraș, Nicolae. „Robia în Moldova în V.I. Ionescu, Robia”, în V.I. Ionescu, *Robia în Țările Române-Moldova-Rromii din România-studii și documente istorice*, București: Aven Amentza, 2000.
17. Grigore, Delia. „Consecințele istoriei asupra imaginii de sine și structurării identității rromilor. Heteroidentificare stereotip-negativă și autoidentificare stigmatizată în mentalul colectiv rrom”, în Delia Grigore, Mihai Neacșu, Adrian-Nicolae-Furtună, *Rromii... în căutarea stimei de sine*, București: Editura Vanemonde, 2007.
18. Gruia, Cătălin. „Neamuri țigănești. De ce și în ce fel sunt romii împărțiți în neamuri”, în *National Geographic România*, noiembrie 2006.
19. Gruia, Cătălin. „Viața în mocirlă”, în *National Geographic România*, noiembrie 2006.

20. Haller, Istvan. „Religia ca liant comunitar”, în Viorel Anăstăsoaie, Daniela Tarnovschi (editori), *Proiecte pentru romii din România, 1990-2000*, Cluj-Napoca: Centrul de Resurse pentru diversitate Etnoculturală, 2001.
21. Hasan, Mihai Florin. „Informații despre prezența Țiganilor în voievodatul Transilvaniei și comitatele vecine în secolele XIV-XV”, în *Revista Bistriței*, XXIII, 2009, p. 112, disponibil și la: https://www.academia.edu/6846634/Informa%C5%A3ii_despre_prezen%C5%A3a_%C5%A3iganilor_%C3%AEn_voievodatul_Transilvaniei_%C5%9Fi_comitatele_vecine_%C3%AEn_secolele_XIV-XV, accesat la 10.02.2020.
22. Hașdeu, Iulia. „Kaj marfa (la marfă). Comerțul cu aluminiu și degradarea condiției femeii la rromii căldărari”, în Liviu Chelcea, Oana Mateescu, *Economia informală în România. Piețe, practici sociale și transformări ale statului după 1989*, București: Paideea, 2005.
23. Iacob, Luminița Mihaela. „Reprezentarea identității etnopsihice: structure axiologice și alteritate”, în Alexandru Zub (coord.), *Identitate și alteritate în spațial cultural românesc*, Iași: Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, 1996.
24. Ionaș, Vasile. „Sănătatea populației din Județul Hunedoara”, în Ioan Sebastian Bara, Marcela Balasz, Florin Dobrei, Vasile Ionaș, Ioachim Lazăr, Liviu Lazăr, Paulina Popa, Denisa Toma, *Județul Hunedoara, monografie*, vol. 4, *Om, natură, ocupații*, Deva: Casa de Editură Emia, 2014.
25. Mândroane, Maria. „Comunitatea aurarilor din Ciclova-Montană, jud. Caraș-Severin”, în Complexul Muzeal Arad. Colecția Minorității, *Modele de conviețuire în Europa Centrală și de Est*, Arad: s.ed., 2000.
26. Mihai, Cristi; Ionuț Anghel. „Minoritatea rromă”, în Ionuț Anghel (coord.) *Minoritățile naționale din România*, București: s.ed., 2001.
27. Millea, Vlad. „Factori determinanți ai atitudinilor etnicilor români în raport cu rromii”, Academia Română, Filiala Cluj-Napoca, Institutul de Istorie George Barițiu, Departamentul de Cercetări Socio-Umane, în *Studii și cercetări din domeniul științelor socio-umane*, vol. 20, 2010.
28. Mircea, Ion-Radu. „Termenii rob, șerb și holop în documentele slave și române”, în V.I.Ionescu, *Robia în Țările Române-Moldova-Rromii din România-studii și documente istorice*, București: Aven Amentza, 2000.
29. Nastasă, Lucian. „Convergențe și disparități în definirea unei identități etnoculturale. Denominație și imagistică în epoca emancipării (secolul XIX)”, în Istvan Horvath, Lucian Nastasă, *Rom sau țigan. Dilemele unui etnonim în spațiul românesc*, Cluj-Napoca: Editura Institutului Pentru Studiul Problemelor Minorităților Naționale, 2012.
30. Păduraru, Marius. „Jupâneasa Bălașa, fiica marelui ban Neagoe Săcuianu și soția clucerului Badea Bucșanu” în Muzelul Județean Argeș, *Argesis. Studii și comunicări. Seria Istorie XXII*, Pitești: Editura Ordessos, 2013, disponibil și la: <http://www.muzeul-judetean-arges.ro/images/argesis/Argesis%20Istorie%20nr%2022%20-%202013.pdf>, accesat în data de 15.02.2020.

31. Popescu, Balina-Iuliana. „Ce se (mai) știe despre rudari? Studiu socio-lingvistic cu privire la situația rudarilor din localitatea Valea Mare, județul Vâlcea”, în *Școală și societate în Banat*, vol. VII, Lucrările sesiunii internaționale de comunicări științifice, Timișoara, 2009, Timișoara: Editura Eurostampa, 2010.
32. Popoviciu, Ioan; Salomeea Popoviciu. „Liderii religioși. Evoluții alternative: de la țiganul păcătos la țiganul mântuit”, în Elena Zamfir, Vasile Burtea (coord.), *Prezent și perspective în cultura romă în viziunea intelectualilor, liderilor și oamenilor de succes romi*, București: s.ed., 2012.
33. Popoviciu, Salomeea ; Ioan Popoviciu. „Romii în literatura de specialitate. O analiză sistematică a publicațiilor științifice din anii 1990-2011”, în Elena Zamfir, Vasile Burtea (coord.), *Prezent și perspective în cultura romă în viziunea intelectualilor, liderilor și oamenilor de succes romi*, București: s.ed., 2012.
34. Procop, Svetlana. „Preliminariile referitoare la portul țigănesc tradițional: între trecut și viitor”, în Dumitru-Cătălin Rogojanu, Gherghina Boda (coord.). *Istorie, cultură, cercetare*, vol. III, Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2019.
35. Roșu, Adriana. „Populația rromilor din județul Timiș, o adevărată provocare pentru societatea din Banat”, în *Școală și societate în Banat*, vol. VII, *Lucrările sesiunii internaționale de comunicări științifice*, Timișoara, 2009, Timișoara: Editura Eurostampa, 2010.
36. Sandor, Vari. „Imaginea adolescentului delincvent. Delinvența juvenilă și casele de corecție din Ungaria și Transilvania între 1884-1914”, în Nicolae Bocșan, Valeriu Leu (coord.), *Identitate și alteritate. Studii de imagologie*, Reșița: Editura Banatica, 1996.
37. Sima, Dana Costin. „Planificare familială”, în Cătălin Zamfir, Marin Preda, *Romii în România*, București: Editura Expert, 2002.
38. Sima, Dana Costin. „Starea de sănătate a romilor: evaluare, factori individuali și instituționali”, în Cătălin Zamfir, Marin Preda, *Romii în România*, București: Editura Expert, 2002.
39. Suciu, Pavel Cristian. „G.H.M. Grellmann and the Enlightenment's Discovery of the Roma”, în *Studia Universitatis Babeș Bolyai. Studia Europaea*, an 2008, vol. 53, nr. 1, disponibil și la: <http://studia.ubbcluj.ro/download/pdf/347.pdf>, accesat în data de 18.08.2019.
40. Tohotom, Szabo A. „Patroni vechi, patroni noi: maghiari și țigani din perspectiva economiei informale”, în Liviu Chelcea, Oana Mateescu, *Economia informală în România. Piețe, practici sociale și transformări ale statului după 1989*, București: Paideea, 2005.
41. Tomi, Raluca. „Aboliționismul românesc la 1848”, în Venera Achim, Viorel Achim (coord.), *Minoritățile etnice în România în secolul al XIX-lea*, București: Editura Academiei Române, 2010.
42. Voicu, Mălina. „Migrație și intenție de migrație la populația de romi”, în Cătălin Zamfir, Marin Preda (coord.), *Romii în România*, București: Editura Expert, 2002.

43. Voicu, Mălina; Monica Șerban. „Despre diferențe: toleranță și prejudecăți”, în Cătălin Zamfir, Marin Preda (coord.), *Romii în România*, București: Editura Expert, 2002.
44. Zamfir, Elena. „Atitudinea față de cultura romă”, în Elena Zamfir, Vasile Burtea (coord.), *Prezent și perspective în cultura romă în viziunea intelectualilor, liderilor și oamenilor de succes romi*, București: s.ed., 2012.
45. Zamfir, Elena. „Romii, o etnie cu o poziție socială specială în istoria Europei/României”, în Elena Zamfir, Vasile Burtea (coord.), *Prezent și perspective în cultura romă în viziunea intelectualilor, liderilor și oamenilor de succes romi*, București: s.ed., 2012.
46. Zamfir, Elena; Cătălin Zamfir. „Două strategii de cercetare și de intervenție” în Elena Zamfir, Vasile Burtea, coord., *Prezent și perspective în cultura romă în viziunea intelectualilor, liderilor și oamenilor de succes romi*, București: s.ed., 2012.
47. Zăloagă, Marian. „Book review la David Mayall Gypsy Identities. 1500 – 2000. From Egipcians and Moonmen to the Ethnic Romany”, Routledge, Francisc and Taylor Group, London and New York, 2004, în *Studia Universitatis Babes Bolyai. Studia Europaea*, an 2008, vol. 53, nr.1.
48. Zăloagă, Marian. „Ethnic Defeaming and the Historical Research. On the Case of Gypsies` Designation in Transilvanian Saxon Culture of the 19th to the 20th Centuries”, în *Studia Universitatis Babes Bolyai. Studia Europaea*, an 2011, vol. 56, nr 1.
49. Zăloagă, Marian. „Între imagistică, cercetarea istoriografică și politică. Tradiții moderne și paradigme postmoderne în enunțarea etnicității țiganului/romului”, în Istvan Horvath, Lucian Nastasă, *Rom sau țigan. Dilemele unui etnonim în spațiul românesc*, Cluj-Napoca: Editura Institutului Pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale, 2012.
50. Zub, Alexandru. „Despre studiul alterității la români”, în Alexandru Zub, *Identitate și alteritate în spațiul cultural românesc*, Iași: Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, 1996.

V. **Lucrări de doctorat, licență și master**

1. Achim, Venera. *Țiganii din Principatele Române în epoca dezrobirii (1830-1860): Aspecte economice și statistice*, teză de doctorat sub conducerea prof. univ. dr. Maria Mureșan, cu rezumat în limba franceză, București, ASE, susținută în anul 2005, 208 p. și anexe.
2. Bogdan, Maria-Ionela. *Femeile rome în perioada regimului comunist: aspecte de gen, politici sociale și mărturii de istorie orală*, teză de doctorat, sub coordonarea prof.univ.dr. Doru Radosav (Universitatea „Babes-Bolyai”, Facultatea de Istorie și Filosofie) și Prof.Ph.D. Guomundur Hálfðánarson (University of Iceland, Faculty of History and Philosophy), susținută în 2018.
3. Bozga, Vasile. *Românii din Austro-Ungaria și dinastia de Habsburg (1867-1918)*, teză de doctorat sub coordonarea prof.univ.dr. Toader Nicoară, Cluj-Napoca, 2012.

4. Fereștean, Ioan. *Istorie și mentalitate. Prostituația în Clujul interbelic*, teză de doctorat, susținută sub coordonarea prof. univ. dr. Sorin Mitu, la UBB, Cluj-Napoca, 2016.
5. Girigan, Gabriel. *Convertirea la pentecostalism a rudarilor din Filiași în contextual postsocialismului românesc*, teză de doctorat, coordonată de prof. univ. dr. Sorin Mitu, susținută la UBB, Cluj-Napoca, 2018.
6. Sarău, Gheorghe. *Dialectul romilor spoitori din România (teză de doctorat)*, Cuvânt înainte de Lucia Wald, București: Editura Universității, 2001.
7. Săcărea (căs. Nistor), Diana-Alexandra. *Centru și periferie. O istorie orală a comunităților de Romi la granița dintre spațiul rural și cel urban în Transilvania postbelică*, teză de doctorat, coordonator: prof. univ. dr. Doru Radosav, susținută la Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 2018.
8. Sicoe (Coroi), Livia. *Colectivizarea agriculturii în raionul Brad, Regiunea Hunedoara (1949-1962) în memoria colectivă*, teză de doctorat, coordonator: prof. univ. dr. Doru Radosav, susținută la Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 2009.
9. Suciuc, Pavel Cristian. *Imaginea romilor în literatură, teza de doctorat*, susținută sub coordonarea prof.univ.dr. Ion Cuceu, la Cluj-Napoca, 2010.
10. Trufaș, Dan Victor. *Minoritățile în manualele de istorie. Evreii și germanii în manualele lui Panaitescu (1942) și Roller (1948)*, lucrare de licență, coordonator conf. univ. dr. Ioan-Marius Bucur, susținută în anul 2006, la Universitatea „Babeș-Bolyai”.
11. Trufaș, Dan Victor. *Minoritățile în manualele de istorie. Germanii, maghiarii și evreii în manualele lui Roller (1952), Almaș (1965) și Daicoviciu (1972)*, lucrare de master, coordonator conf. univ. dr. Ioan-Marius Bucur, susținută la Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 2007.
12. Zăloagă, Marian. *Imaginea rromilor în cultura săsească în sec. XVIII-XIX*, teză de doctorat susținută la Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, Facultatea de Studii Europene, 2011.

VI. Bibliografie online: site-uri web, reportaje și emisiuni TV, Youtube, articole

1. „300 de romi dintr-un sat din Suceava s-au întors din Italia de teama coronavirusului și au mințit la vamă că vin din Germania”, articol disponibil la: <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/300-de-romi-dintr-un-sat-din-suceava-s-au-intors-din-italia-de-teama-coronavirusului-si-au-mintit-la-vama-ca-vin-din-germania-1265430>, accesat în 20.03.2020.
2. „Adevărul despre țigani (inteligenta țiganilor)”, clip video disponibil pe YouTube, la: https://www.youtube.com/watch?v=FX9tv47HAGw&list=PLArzK8xyeP9Ypdek30ipTaooRc_A5lRpH&index=3&t=0s. 6 : 43 minute, accesat în data de 21.04.2019.
3. „Biserica sub comunism”, interviu cu Vasilică Croitor, disponibil la: <https://alfaomega.tv/sectiuni-tematice/romania-puls-spiritual/3812-biserica-sub-comunism-interviu-cu-vasilica-croitor>, accesat în data de 19 august 2019.

4. „Călanul, un oraș făcut scrum”, episod al emisiunii *Adevăruri despre trecut*, difuzată la TVR 1, la 17 noiembrie 2018, disponibilă la: <https://www.tvrplus.ro/emisiuni/adev%C4%83ruri-despre-trecut-49-0> și la: <https://www.youtube.com/watch?v=4GfycwqYdss>, accesate la 15.07.2019.
5. „Fără precedent. Papa Francisc cere iertare romilor în numele bisericii”, articol on-line, disponibil pe Digi24Hd la: <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/social/papa-francisc-cere-iertare-romilor-in-numele-bisericii-cer-iertare-pentru-momentele-in-care-v-am-discriminat-si-maltratat-1141358>, accesat în data de 22.06.2019.
6. „Iubirea pe uliță”, episod al emisiunii *Adevăruri despre trecut*, difuzată în 10 noiembrie 2018, la TVR 1, disponibilă la: <https://www.youtube.com/watch?v=IJ3EgFr-V4Y>, accesat în data de 20.11.2019.
7. „Mesajul romilor pentru Papa Francisc: Bine ați venit în Periferia periferiilor”, articol Agerpres, disponibil la: <https://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/mesajul-romilor-pentru-papa-francisc-bine-ati-venit-in-periferia-periferiilor.html>, accesat în data de 13.07.2019.
8. „Năvălesc Bătrânii”, episod al emisiunii *Adevăruri despre trecut*, difuzată la TVR1, la 17 noiembrie 2018, disponibilă la <https://www.tvrplus.ro/emisiuni/adev%C4%83ruri-despre-trecut-49-0> și la: <https://www.youtube.com/watch?v=8onzXKpu1wI>, accesat în data de 15.07.2019.
9. „Paranghelie de pandemie. Polițiștii din Argeș au spart o nuntă mare la care se cânta <Așa petrecem noi în carantină>”, disponibil la: <http://www.ziare.com/social/rromi/paranghelie-de-pandemie-politistii-din-arges-au-spart-o-nunta-mare-la-care-se-canta-asa-petrecem-noi-in-carantina-video-1602451>, accesat în 20.03.2020.
10. „Pescuit pe râul Vâlsan” (partea a doua), episod al emisiunii *Natură și aventură*, disponibilă pe Youtube, din 7 decembrie 2017, la: <https://www.youtube.com/watch?v=eFbPTujGw5k>, accesat în data de 20.05.2019.
11. „Repartiția, dragostea mea”, episod al emisiunii *Adevăruri despre trecut*, difuzată la 12 noiembrie 2016, la TVR 1, disponibilă la: http://tvr1.tvr.ro/emisiuni/adevaruri-despre-si-la-trecut_11652.html <https://www.youtube.com/watch?v=tzHQAIIdNvUg>, accesat în data de 20.06.2019.
12. „Rom de esență tare – Ciprian Necula”, episod al emisiunii *În premieră, cu Carmen Avram*, 46:31 minute, difuzată la Antena 3 în 21 iunie 2015, disponibilă la: <http://inpremiera.antena3.ro/reportaje/rom-de-esenta-tare-326.html>, accesat în data de 25.05.2019.
13. „România paralelă. Aici, copiii de azi sunt drogații de mâine”, episod al emisiunii *În Premieră, cu Carmen Avram*, difuzată în mai 2017, disponibilă la: <https://www.youtube.com/watch?v=IA59dUVDqG8>, accesat în data de 22.05.2019
14. „România paralelă”, episod al emisiunii *În Premieră, cu Carmen Avram*, difuzată în 14 mai 2017, sezonul 13, disponibilă la: <http://inpremiera.antena3.ro/reportaje/romania-paralela-398.html>, total 47:02 minute, accesat în data de 18.02.2019.

15. „Românii de niciunde. O comunitate românească din vestul Ucrainei, care se numesc volohi”, episod al emisiunii *În premieră cu Carmen Avram*, difuzată în 2016, accesat în data de 12.06.2019.
16. „Romii din Barbul Lăutaru se pregătesc pentru a-l primi pe Papa Francisc”, articol on-line, disponibil pe Digi24Hd, la: <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/romii-din-barbul-lautaru-se-pregatesc-pentru-a-l-primi-pe-papa-francisc-suntem-foarte-surprinsi-si-bucurosi-1126685>, site accesat în data de 22.06.2019.
17. „Sclavi în România”, episod al emisiunii *În premieră cu Carmen Avram*, difuzată la 10 decembrie 2017, disponibilă la <http://inpremiera.antena3.ro/reportaje/sclavi-in-romania-428.html>, 47:01 minute, accesat în data de 18.02.2019.
18. „Un suflet de rom”, episod al emisiunii *În Premieră, cu Carmen Avram*, sezonul 14, difuzată la 8 octombrie 2017, disponibilă la <http://inpremiera.antena3.ro/reportaje/un-suflet-de-rom-413.html>, accesat în data de 23.06.2019.
19. *Acces Direct*, emisiune la Antena 1, difuzată în 04.10.2019, urmărită în direct, între orele 18.00-18.30.
20. Asociațiunea Astra, <http://www.asociatiunea-astra.ro/site/istoric.php>, accesat în data de 23.08.2019.
21. Bot, Marcel. „Primăria Deva caută teren pentru Ghetoul de la Porcărie” (12.07.2019) și idem, „Primăria Deva cumpără teren pentru relocarea romilor din Grigorescu”(12.09.2019), ambele disponibile la : <http://www.ziare.com/deva/articole/locuinte+sociale+deva>, accesat în data de 20 iulie 2019.
22. Both, Ștefan. „Operațiunea *Țigani de vânzare*, pe filiera mafiotă formată din clanurile de romi, Securitate și Miliție. Secretul bine ascuns în România comunistă”, disponibil la: https://adevarul.ro/locale/timisoara/operatiunea-Tigani-vanzare-filiera-mafiota-formata-clanurile-romi-securitate-militie-secretul-ascuns-romania-comunista-1_57d6876d5ab6550cb89811c6/index.html, accesat în data de 22.08.2019.
23. Bumbac, Natalia. „Dascălii de la Colegiul Pedagogic din Deva se opun preluării celor două școli de la Liceul de Arte. Au cerut sprijinul părinților pentru acest demers”, 18 decembrie 2019, în *Ziarul de Hunedoara*, articol disponibil on-line la: https://www.ziardehunedoara.ro/dascalii-de-la-colegiul-pedagogic-din-deva-se-opun-preluarii-celor-doua-scoli-de-la-liceul-de-arte-au-cerut-sprijinul-parintilor-pentru-acest-demers?fbclid=IwAR2ohaPuzfwHnJMp7vNMF_FdOMwUXXhwHtV-b3FbfjvZkRg7m0qb0P6EkUo, accesat în data de 20.12.2019
24. Cârstea, Mihaela Elena. „Contribuții la istoria romilor. Năftănăilă Lazăr”, studiu on-line, disponibil la: https://www.academia.edu/37509069/CONTRIBU%C8%9AII_LA_ISTORIA_ROMILO_R_N%C4%82FT%C4%82N%C4%82IL%C4%82_LAZ%C4%82R, accesat în data de 10.09.2019.

25. Codreanu, Theodor. „Țiganiada arcadiană”, eseu disponibil la: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/283-298.pdf, accesat în data de 16.03.2020.
26. DEX on-line: <https://dexonline.ro/definitie/%C8%9Bigan>, accesat în data de 11.09.2019.
27. Emisiunea *Acces Direct*, difuzată la Antena 1, în 04.10.2019, urmărită în direct, între orele 18.00-18.30.
28. Felecan, Oliviu. „Prenumele țigănești, între antroponime și nume de branduri”, disponibil la: <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/V1413/pdf>, accesat în data de 22.06.2019.
29. *Graalul romilor*, film documentar disponibil pe Youtube în 17.10.2017, disponibil la: <https://www.youtube.com/watch?v=J1HLdnqMJYg>, accesat în data de 23.05.2019.
30. Grigore, Delia. „Literature in Romania”, pe site-ul RomArchive, al German Federal Cultural Foundation disponibil la: <https://www.romarchive.eu/en/literature/literature-countries-and-regions/literature-romania/>, accesat în data de 09.03.2020.
31. Interviu, „Conferința de presă a primarului Municipiului Deva, Nicolae-Florin Oancea, 12 iulie 2019. Tema: relocarea familiilor defavorizate din cartierul Grigorescu – zona Porcărie”, interviu complet disponibil pe pagina de Facebook a Primăriei Deva: <https://www.facebook.com/PrimariaMunicipiuluiDeva/> minutul 22:40-23:10, accesat în data de 20 iulie 2019.
32. Ionescu, Vasile. „Deportări din România”, p. 7, disponibil on-line la: <https://rm.coe.int/deportari-din-romania-fise-de-informare-despre-istoria-romilor/16808b1c2c>, accesat în data de 15.03.2020.
33. Iosip, Florinela. „Magda Matache, o romă la Harvard: Societatea românească este profund rasistă. Sărăcia în rândul romilor este efectul unei exploatări de sute de ani”, articol on-line, disponibil la: http://adevarul.ro/educatie/scoala/magda-matache-roma-harvard-societatea-romaneasca-profund-rasista-saracia-randul-romilor-efectul-exploatari-sute-ani-1_5a6b24d6df52022f75e11ecc/index.html, accesat în data de 19.06.2019.
34. Jurchela, Raoul. „Scandal în vama Cenad. Mai mulți romi veniți din Italia au refuzat să intre în carantină”, disponibil la: <https://www.tion.ro/sanatate/scandal-in-vama-cenad-mai-multi-romi-veniti-din-italia-au-refuzat-sa-intre-in-carantina-1002534/>, accesat în 20.03.2020.
35. Kelso, Michelle. ”Hidden History: Perceptions of the Romani Holocaust in Romania viewed through contemporary race relations” în *Anthropology of East Europe Review*, Volume 25, No. 2, 2007, pg. 44-61, disponibilă și la: <https://scholarworks.iu.edu/journals/index.php/aeer/issue/view/31>, accesat în data de 11.03.2020.
36. *Lăutarii din Clejani – povestea ultimei generații*, un film documentar de Mihai Voinea, Alex Varnischi, disponibil pe Youtube la: https://www.youtube.com/watch?v=joDtKv62V9c&list=PLArzK8xyeP9Ypdek30ipTao0Rc_A5lRpH&index=8&t=1629s, accesat în data de 21.04.2019.

37. Legea nr. 187 din 23 martie 1945 pentru înfăptuirea reformei agrare, disponibilă la http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm?act_text?id=1569, accesat în data de 24.08.2019.
38. Mihăilă, Vlad. „Teodor Diamant și experimentul de la Scăieni”, disponibil la: <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/teodor-diamant-si-experimentul-de-la-scaieni>, accesat în data de 23.06.2019.
39. Netedu, Adrian, Cristina Drăguș. „O realitate socială multiethnică. Cazul comunei Kogălniceanu-Constanța” disponibil la : <http://www.edrc.ro/docs/docs/bare/118-138.pdf>, accesat în data de 20.05.2019.
40. *Prostituția în comunism. Memoriile unui fost sergent major*, emisiune difuzată la Prolex TV (post de televiziune on-line), în aprilie 2018, disponibilă la: <https://www.youtube.com/watch?v=Faux1WtgSRY>, accesat în data de 04.08.2019.
41. *Raportul final al Comisiei Internaționale a Holocaustului, în România*, disponibil la <https://www.ushmm.org/m/pdfs/20080725-romania-commission-roma-deportation-romanian.pdf>, accesat în data de 20.05.2019.
42. Reportaj „*Județul Hunedoara, locul 8 în topul infracționalității*”, disponibil pe Youtube la: <https://www.youtube.com/watch?v=rv9Jw4QQwR8>, accesat în data de 20 iulie 2019.
43. Reportaj, „*Sindromul de stres post-traumatic în Armata Română*”, pe Digi 24 Hd, disponibil la: <https://www.youtube.com/watch?v=z5eiNZehIgI&t=153s>, accesat în data de 20.12.2019.
44. Rostaș, Iulius. „*Identitatea Romani: Discurs, Organizare și Proiect Politic*”, articol online, publicat în data de: 13.10.2012, disponibil la: https://www.researchgate.net/publication/321775135_Identitatea_Romani_Discurs_Organizare_si_Proiect_Politic, accesat în data de: 10.02.2020.
45. Rostaș, Iulius. „*Romii în România postcomunistă: mobilizare și discurs identitar*” în *Sfera Politicii*, ianuarie, 2009, disponibil la: https://www.researchgate.net/publication/321772870_Romii_in_Romania_postcomunista_mobilizare_si_discurs_identitar, accesat în data de: 10.02.2020.
46. Sarău, Gheorghe. „*Istoricul învățământului pentru rromi și al predării limbii rromani în România*”, disponibil la: https://www.academia.edu/3806880/Istoricul_invatamantului_pentru_rromi_si_al_predarii_limbii_rromani_in_Romania, accesat în data de 05.09.2019.

